

**ANÀLISI CRÍTICA DELS PROCESSOS D'IMPACTE COMUNITARI EN EL BARRI
"LA COMA**

ANGEL JOEL MÉNDEZ LÓPEZ

ÍNDIX

PRESENTACIÓ

PRIMERA PART: ENTRE EL DIR I EL FER. EL QUE RESULTA INQÜESTIONABLE

EL QUE DIU LA HISTÒRIA

EL QUE DIUEN ELS MITJANS

EL QUE DIU LA POLÍTICA o EL QUE DIU L'EVIDÈNCIA

***SEGONA PART: LECTURES DIVERSES PER A PENSAR EN CLAU COMUNITÀRIA,
INTEGRADORA I COMPLEXA***

LA LECTURA POLÍTICO-GUBERNAMENTAL

LA LECTURA (INTER) ASSOCIATIVA o LA LECTURA (INTER) CULTURAL

LA LECTURA SOCIO-EDUCATIVA

***TERCERA PART: ENTRE NECESSITATS, POTENCIALITATS I CAPACITATS:
PROPOSTES DE CANVI EN COMUNITAT***

EL QUE NECESSITA L'ESDEVINDRE. IDEES A CONSIDERAR EN EL PLA TEÒRIC

EL QUE NECESSITA L'ESDEVINDRE. IDEES A CONSIDERAR EN EL PLA
METODOLÒGIC

EL QUE NECESSITA L'ESDEVINDRE. IDEES A CONSIDERAR EN EL PLA PRÁCTIC

PRESENTACIÓ

Les condicions inicials que van donar origen al Barri "La Coma", van contribuir des d'un primer moment a què en el dit espai es generaren processos de descomposició i desintegració comunitària. A això se li pot afegir, que en el mateix ha persistit al llarg del temps, un dèficit d'espais afavoridors de la convivència i dels nexes interculturals, limitant-se amb això els vincles humans, les relacions afectives i les trobades interpersonals, i impeding per tant, el ple renàixer de la cohesió social en la comunitat.

En "La Coma" no s'ha pensat amb serietat, gestar un moviment social integrador que aborde entre les seues eixides estratègiques fonamentals, les qüestions relacionades amb els Drets Humans, la Democràcia, la ciutadania, la interculturalitat, el tema de l'exclusió social, el moviment ecologista, la participació social, el moviment feminista, o altres grans tòpics substantius que troben marcada accentuació en la pròpia comunitat i que pot arribar a convertir-se en un espai d'avançada per a problematitzar complexes dinàmiques socials, generar conscienciació i plantejar propostes concretes superiors en els dits processos, per la forma en què es presenten en el seu radi d'acció.

L'aspiració bàsica i històrica del barri ha sigut, la de superar la visió del mateix com un lloc de risc i inseguretat permanent, ja siga latent o manifesta, aspiració i conquesta que hui cobra noves dimensions i que es contínuu incrustant en totes les accions i propostes que naixen del barri. També s'aspira ampliar al màxim del possible la seguretat, la salubritat, la millora ambiental, el desplegament de les capacitats humanes, la creació de noves oportunitats laborals, econòmiques, culturals, la regeneració de les infraestructures i dels recursos diversos, no sols per a promoure una major integració interna de la comunitat, sinó també per a guanyar en autonomia, autodeterminació i en cohesió social.

Entre els pols de les contradiccions avança la vida quotidiana del barri "La Coma": complexa, variable, travessada, fecunda, dinàmica, ambigua. No obstant això, cada dia augmenten els intents ciutadans de transformar la realitat del barri, i per a això es proposen alternatives concretes de canvi. Clar que les anteriors no són aspiracions fàcils d'aconseguir i que depenen dels graus de protagonisme que aconseguixen les pròpies organitzacions, de la creació de nous nuclis espacials que fomenten el comerç, la formació, la creativitat en totes les àrees de desenrotllament humà i requerix autènticament de suports polítics estratègics amb capacitat creixent de promoure el teixit empresarial i la cohesió social, desenrotllar la salut pública, activar plans de foment d'ocupació. En síntesi, potenciar el desenrotllament sostenible, tasca àrdua i complexa, però no impossible, que precisa ser visualitzada per a concretar-se gradualment en la praxi quotidiana.

Qualsevol programa de canvi, pla integral de desenrotllament, o projecte de transformació seriós, ha de considerar les sinergies i configuracions convergents entre les distintes administracions, entre tots els actors econòmics, polítics i socials, de les associacions, moviments i organitzacions socials, com són la presència activa de totes les masses poblacionals. De la mateixa manera, és necessari i impostergable promoure canvis en la subjectivitat comunitària, perquè el barri es pronuncie des de les seues fortaleses i es potencie en l'habilitació de nous horitzons, on prevalga la crítica oberta i constructiva, en un clima de pluralisme i d'actuació conjunta.

Que impere la justícia personal i social, passa per la creació de polítiques d'integració real i no virtuals, on s'enfortisca la solidaritat com a pràctica i convicció, avalant la busca de cohesió i la inclusió social, consolidant iniciatives i oportunitats, on totes les persones tinguen drets i gaudisquen dels mateixos, en igualtat de condicions, en el recorregut de noves trajectòries d'atenció, acollida i sensibilitat, a favor de solidificar els millors graus possibles de convivència, en el que es donen sòlids passos cap a l'hospitalitat, cap a l'alteritat i cap al reconeixement cívic.

Per a això seria necessari renovar i engendrar llits més fecunds que provoquen la trobada, l'ampliació dels cercles inclusius, de nous criteris basats en actituds crítiques que facen resistència a les lògiques opressives excloents i d'ordre mercantilista disseminades pertot arreu. Estos temes no poden ser tractats i resolts per separat, categoria per categoria, com s'ha anat fent fins ara. Cal abordar-los de forma global i en l'interior de complexos processos de desenrotllament comunitari. Només les comunitats organitzades solidàriament, sabran i podran ser integrades i integradores en nivells superiors de praxi social. Així que convé invertir en eixos processos i enfortir les comunitats des de múltiples perspectives i dimensions, sota pena de perpetuar, amb totes les seues implicacions i impactes, l'exclusió social.

"La Coma" necessita inevitablement que s'aposte de forma compromesa i decidida, pel seu desenrotllament sostingut i integral i això implica trobar, així com consolidar al màxim del possible, totes les capacitats i potencialitats que poden fer del barri una comunitat més organitzada, més plena, més participativa i més compromesa amb les seues pròpies busques emancipatòries.

PRIMERA PART ENTRE EL DIR I EL FER. EL QUE RESULTA INQÜESTIONABLE EL QUE DIU LA HISTÒRIA (Per a desenrotllar esta part històrica ens hem recolzat en el Lloc web d'informació del Barri de La Coma/ Mas del Rosari)

Espanya era, a mitjans del segle vint, una nació assotada per una precària economia de subsistència i de bescanvi. Les dimensions negatives de la crisi per la qual travessava el país en els anys 50 de la passada centúria, eren comparables i inclús superiors, a les quotes de subdesenrotllament i de penúries viscudes en anys assotats per les guerres que havia patit el país fins a eixe llavors.

Com a resposta a la dita situació i als impactes causats per la mateixa, s'inicien una sèrie de reformes al sistema econòmic del país, tendents fonamentalment a acoblar les estructures socioeconòmiques i la legislació vigent, al model de producció i de mercat capitalista, que començava a obtindre alguns resultats favorables en els països occidentals acabats d'eixir de la Segona Guerra Mundial. Es va iniciar d'esta manera una progressió gradual d'obertura exterior, liberalització del comerç en totes les direccions i un acomodament progressiu de la legislació, a les noves exigències d'un sistema productiu i d'un mercat més liberal. Així va començar un lent creixement industrial, que es limitava a les grans ciutats i àrees on ja existien amb anterioritat algunes de les infraestructures necessàries.

En esta direcció, la Comunitat Valenciana es va veure beneficiada en el sentit agrícola, on es va donar eixida comercial a l'exterior. D'altra banda, en el pla turístic, es van produir les primeres inversions i els nuclis industrials es van veure millorats per les comunicacions que afavorien l'intercanvi interior i exterior. Este conjunt de canvis va provocar un dels moviments migratoris més importants produïts en el territori espanyol, que va tindre la seua màxima intensitat en les

dècades venidores. La població rural es va dirigir cap als nuclis urbans on els sectors industrials i de servicis es desenrotllaven amb major velocitat. El resultat d'este moviment migratori va desembocar en un greu problema: la falta de vivendes on refugiar als milers de persones que arribaven, la qual cosa va donar lloc a la improvisació d'hàbitats.

A conseqüència d'esta situació, les perifèries de les ciutats es van omplir de xaboles, barraques i tot tipus d'infraestructures, que sovint venien a unir-se als xabolistes arrelats des de la postguerra. Este tipus d'infraestructures no comptava naturalment, amb cap de les infraestructures bàsiques com aigua, desaiqües, claveguerams, asfalt i per descomptat, amb cap servici públic. En la Comunitat Valenciana, la població va emigrar de les zones interiors més pobres, cap al litoral i les regions més riques. A València, les poblacions limítrofes van rebent el flux migratori i s'inclouen a poc a poc en l'àrea metropolitana. Des dels anys 1950, es van produir conseqüències i impactes socioeconòmics, productes de la riuada de setembre de 1949, la que va arrasar en una hora amb més de dos mil xaboles que ocupaven el llit del riu Túria i amb un elevat nombre de vivendes de baixa qualitat, situades sobretot en la zona de la desembocadura (Natzaret, Grau, etc.).

Esta riuada va provocar la prohibició d'assentar qualsevol tipus de construcció en el llit del riu Túria, així com va habilitar la construcció de cinc mil vivendes, dins d'un Pla de l'Institut Nacional de la Vivenda, amb la finalitat de combatre el xabolisme. Este tipus de construccions va ser una de les primeres intervencions públiques que es van realitzar en la zona.

El xabolisme en la ciutat de València no va créixer com en altres llocs amb la típica estructura, sinó que a causa de les hortes i terrenys agrícoles, els terrenys de baixa qualitat prop de la platja van ser l'assentament més fèrtil per al creixement de les xaboles. Les zones intersticials de la ciutat, com els terrenys pròxims als cementeris, vies fèrries, zones industrials, van ser també assentament de zones marginals.

Van començar en estos anys els primers moviments de classes obreres, universitàries i veïnals, que procuraven que es milloraren les dures condicions de la perifèria, en un entorn polític que no permetia l'associacionisme reivindicatiu. Pocs eren els badalls que deixava el règim per a l'expressió popular lliure i el reclam dels drets ciutadans. Encara així, és a mitat d'esta dècada quan sorgixen els primers moviments de protesta.

En els barris, la pròpia supervivència imposava, en primer lloc, la formació d'associacions que, pel propi procés de creixement i d'autoafirmació en la pugna contra les condicions d'absoluta precarietat, van ser adquirint uns trets reivindicatius. Este moviment, va constituir l'únic canal de comunicació de demanda social on van acabar refugiant-se l'activisme polític i sindical, prohibit i perseguit.

A principis dels anys 1960 es va produir un relleu dels ministres essencialment polítics pels tecnòcrates, l'auge de la liberalització parcial del comerç exterior i de la inversió estrangera, el temps del sanejament de la situació financera, l'increment de la flexibilització laboral i dels plans macroeconòmics que van acabar convertint-se en els Plans de desenrotllament quadriennals. Es tanca així el llast del miratge de l'autosuficiència i l'aïllacionisme i s'entra de ple en una de les etapes de major creixement i desenrotllament del país. Este període va coincidir a València amb una nova catàstrofe natural a càrrec del riu Túria que, en la tardor de 1957 va assolir novament la ciutat, encebant-se en el nucli antic de la ciutat ubicat en un braç sec del riu i en les fràgils barriades de la desembocadura. El seu impacte va ser tal, que va mobilitzar les projeccions estratègiques cap a la busca de solucions que evitaren d'una vegada

per sempre, els periòdics d'envits del riu. Així es va planejar la desviació del riu Túria i es va replantejar l'estructura urbanística de la ciutat de València. En esta busca de solucions es va forjar el Pla Sud.

El Pla Sud consistia en una nova canalització del riu des de Quart de Poblet fins a la desembocadura en el sud de la ciutat, en un nou pla de vivendes que resolguera tant la situació de tots els damnificats com les previsions de creixement de la ciutat, en un pla d'infraestructures viàries i de transports, a més d'un augment i ampliació de zones per a ús terciari. La preparació del Pla Sud, va suposar l'elecció del model de desenrotllament urbà que s'anava a imprimir a la ciutat i que tindria grans impactes en els múltiples modes de concebre la dinàmica social del territori.

Este ambiciós Pla, del que en data de hui no s'han complit gran part dels seus objectius, va arrossegar una sèrie d'intervencions entre les que es troben l'expropiació dels terrenys per a fer possibles totes les obres previstes. En este context, comencen a aparèixer en els plans que es remenen en els estudis tècnics, una zona de terreny situada entre els límits oest del municipi de Burjassot i nord-oest de Paterna. Una allargada i suau lloma de roques calcàries i sòl calcari d'escàs rendiment agrícola i sobre la qual ja havien existit anteriorment propòsits de convertir-la en zona urbanitzable, a causa de la seua proximitat amb la ciutat i a la seua situació en una zona ben airejada i amb bones possibilitats de comunicació per la via d'accés a Ademuz, uns terrenys denominats "La Llorna Llarga" i del que el seu segment més occidental es va denominar com "La Coma".

Però abans de ser plasmat el Pla Sud en els papers, es va posar en marxa el Pla Riuada, que donava cabuda a la creació de 2500 noves vivendes. Com els tràmits expropiadors van ralentitzar massa el procés, es va optar per la creació de 880 vivendes en el grup Font Santa, 42 vivendes a Torrent (grup Mare de Déu de la Paloma) i 290 vivendes d'escassa qualitat d'infraestructura, cridats grups de la Mercè, en les proximitats de Paterna. S'inicia la dècada dels 1960, la que va passar a la història com l'etapa del "desarrollismo" i del "milagro económico". En esta etapa va canviar l'estructura productiva i l'estratificació social del país, incorporant-se, per fi, després d'haver perdut les ocasions històriques de la revolució industrial i la revolució burgesa, a la modernitat.

Entre els anys 63 i 73 del passat segle, més de sis milions d'espanyols es van traslladar a la ciutat, deixant arrere les seues antigues vivendes. Esta quantitat de persones va tornar a trobar-se amb una deficiència estructural de les ciutats per a acollir-los adequadament. Com la població va augmentar el seu nivell adquisitiu, per la incorporació al mercat de treball, es va experimentar un creixement espectacular de la demanda de vivendes, la qual cosa va propiciar un increment de la industrialització i del sector de servicis consegüentment. Així van sorgir moltes empreses immobiliàries i de construcció, convertint el sector en un verdader camp de batalla d'interessos empresarials, sense àrbitre. La falta d'una planificació rigorosa en un moment tan crucial com este, va desembocar en un desenrotllament caòtic, que al seu torn va donar lloc a la sociologia urbana, la que encara tardaria anys a poder influir en les estructures definitives.

Amb l'obligació dels governants d'intervindre en la promoció de vivendes, va arribar la Llei del Sòl, per mitjà de la qual el govern tracta de rebaixar els preus en el mercat, incrementant l'oferta de sòl urbanitzable. Però este sòl s'extrau bàsicament d'emplaçaments marginals, fora del perímetre urbà, triant d'esta manera una nova opció urbanística que tindria importants

repercussions: l'actuació poligonal. Este tipus d'actuació va aconseguir que els sectors més pobres, es desplaçaren cap a la perifèria urbana. Es conceptualitzen els polígons com a àrees suburbanes de les ciutats, formades per conjunts més o menys grans, de blocs de vivendes dedicades a la residència familiar.

Quan la Llei del Sòl naix, existia ja en el clima polític del pla d'estabilització, previsions d'una actuació poligonal en les grans ciutats espanyoles i en àrees d'expansió de Madrid i Barcelona. Les previsions d'àrea total destinades per a l'ampliació urbana, per mitjà de polígons de vivendes de promoció pública en tot el territori espanyol, varien de l'estimació inicial de 569 Ha, previstes l'any 1957, fins a les 2700 Ha, previstes l'any 1960, i que quasi quadruplica la quantitat de vivendes. L'actuació poligonal servirà també com a model per a la planificació del model industrial prop de les ciutats.

En la Ciutat de València, es va preveure realitzar un total de cinc polígons d'execució directa, quatre d'ells residencials i un específicament industrial. És precisament en esta intervenció de l'Estat, per mitjà de la gerència d'urbanització de planejament poligonal per a les previsions de creixement de València i d'absorció de la immigració i del xabolisme, on té la seua acta de naixement el Polígon Accés Ademuz. Acta d'un dels projectes amb més vicissituds i irregularitats acumulats i que ho han convertit en el paradigma exemplificador del que no ha de ser una actuació urbanística.

Els cinc polígons eren: o Polígon Avinguda. Castella: d'ús residencial o Polígon Campanar: d'ús residencial o Polígon Monteolivete: d'ús residencial o Polígon Accés Ademuz: d'ús residencial o Polígon Vara de Quart: d'ús industrial.

De tots ells, el Polígon Accés Ademuz és el major en extensió i quant a previsions de construcció. La segona cosa a destacar, és el seu emplaçament fora del límit territorial i administratiu de la ciutat. Un altre aspecte a considerar és el temps que tarda a aprovar-se i començar a executar-se des que s'inicia l'expedient: tretze anys, que vénen a reflectir els múltiples problemes que va haver de sortejar per a gestar-se. El Polígon Accés Ademuz consistia en l'expropiació d'una superfície de 199,48 Ha, una franja allargada de terreny ubicada entre els municipis de Burjassot i Paterna (ja prevista en les actuacions del Pla Sud) per a la descongestió planificada de València, i la previsió de construir 8872 vivendes distribuïdes en set sectors.

No obstant això, les irregularitats que es van produir, van acabar per donar lloc a les 613 vivendes a Burjassot i al barri "La Coma" a Paterna. Així doncs, tant el barri "La Coma", com bigòrnia 613 vivendes seran una part inconclusa d'un projecte molt més ampli que va acabar frustrant-se i paralitzant-se. Açò és l'origen del rotund aïllament del barri "La Coma", que va quedar situat en l'extrem més occidental de l'allargada franja que componia el projecte inicialment visualitzat. Algunes causes de les dificultats, van provindre dels Ajuntaments implicats. Tant Paterna com Burjassot, van acollir en el seu moment amb la màxima reticència, un projecte que en una ràpida estimació, suposaria l'arribada de 35000 habitants, la qual cosa duplicaria la població de qualsevol dels dos municipis i amb l'agreujant de que la població esperada provindria de les capes més dèbils de la societat, la qual cosa multiplicaria les necessitats a atendre des de les arqués.

Des de l'any 1961 fins al 1974, se succeïxen tretze anys en què les il·legalitats de qualificació i distribució d'espais, així com l'entorn dels coeficients d'edificabilitat, van ser esquivades amb modificacions i rectificacions tant de la normativa i les ordenances, com de les rompudes

urbanístiques del terreny. Les irregularitats eren tan ininterrompudes, que des de l'Ajuntament de València es va obligar al MOPU a modificar la normativa existent a favor seu. Els Ajuntaments de Paterna i de Burjassot, van passar molts anys intentant defensar-se de les exigències intolerables quant a la pròpia autonomia per a disposar del sòl, defenent una legalitat que els era arrabassada; tant va ser així, que els Ajuntaments implicats van acabar per mirar a este polígon com quelcom aliè i com una càrrega forçosament imposada.

L'any 1979 es comencen a entregar les claus de les vivendes a les famílies que van passar l'examen de la comissió. Però estes vivendes estaven destinades a acollir famílies que pels seus escassos recursos econòmics, tingueren dificultats per a aconseguir una vivenda en el mercat lliure immobiliari, sobretot les procedents del xabolisme. De manera que, un barri nascut per a suplir el problema de la vivenda i millorar les condicions socials dels seus habitants, es convertix paradoxalment en un barri on el principal problema serà el de la convivència i el de la vivenda. La imaginació popular va batejar ràpidament a este lloc com "Lian-Shan-Po", en referència a un lloc de ficció on regia una llei pròpia al marge i en contra de la llei del país.

A finals dels anys setanta i principis dels huitanta del segle XX, la tònica general en molts barris, va ser la d'estar abocats a una creixent marginació, la qual cosa en determinats espais socials es va convertir en un fet irreversible. L'espai urbà es tornava al mateix temps acollidor i hostil, i van començar a sorgir uns problemes molt característics: anonimat, pol·lució, agressió, tràfic, apilotament, l'arribada de la burocràcia.

Quan la ciutat va arribar a un punt crític de saturació, es va produir un moviment de disgregació, en el que sense perdre el nexa amb la ciutat, es buscarien noves formes de residència. Este tipus de fenòmens van prendre unes característiques específiques en aquells barris que havien anat ocupant els espais suburbans, habitats principalment per les classes socials a què la crisi econòmica, havia deixat més deseparats. És precís afegir a esta situació, l'arribada de les drogues i el seu consum indiscriminat, convertint-se en un dels agents més demolidors i destructors, tant d'individus com d'energies de canvi en les comunitats i barris.

En 1981, comencen les obres de construcció de les primeres vivendes del sector nord del polígon, la qual cosa acabaria sent el futur barri "La Coma". Una mirada atenta al que succeïx des de la col·locació de la primera rajola en sòl de Paterna en el 1981, confirma que el desencontre entre l'Ajuntament i els responsables del MOPU, començats ja en l'origen del projecte en el 1961, s'aguditzava a mesura en què les vivendes comencen a aparèixer, desencontre que aniria heretant els nous organismes successors que van anar apareixent en escena pels canvis polítics que se van anar succeint amb l'esdevindre del temps.

Entre 1981 i 1983 es construïxen les primeres 832 vivendes, i es continuen les obres de quatre grups d'edificis al voltant d'esta primera fase. Abans de que es plantejara l'adjudicació de les dites vivendes, l'Ajuntament demana al MOPU, encara responsable del projecte, la cessió de terrenys per a un col·legi públic, un centre de salut i equipaments socials, terrenys que van ser cedits per un costat a la Conselleria d'Educació com a organisme autonòmic que estava rebent les competències per a promoure i construir un centre escolar, i d'altra banda, a l'encara organisme estatal INSALUD, perquè construïra un centre d'atenció primària.

Així mateix, s'assenyala amb preocupació la completa inexistència de locals comercials, atès que les finques construïdes no disposen de baixos per a este ús, i no s'havia previst cap edificació destinada a este efecte. En este cas, a pesar de la insistència, no va haver-hi resposta per part del MOPU.

Com a mesura cautelar, l'Ajuntament acorda en ple, que no s'entregaran les autoritzacions per a ocupar les vivendes, fins que els servicis públics mínims com el centre de salut i el centre escolar estigueren instal·lats, i es resolguera el tema dels locals comercials. També es va demanar en ple, que l'adjudicació es duguera a terme com en el cas de les "613 viviendas", ampliant la participació als Ajuntaments limítrofs amb clars interessos en estes vivendes: Burjassot, Godella i València.

En 1984 s'inicia per part de la Conselleria d'Educació i pel procediment d'urgència, la construcció d'un centre escolar de 16 unitats, previst per a atendre les necessitats d'estes 832 vivendes. L'Ajuntament continua instant a la construcció del centre de salut, a resoldre el problema de la inexistència de locals comercials i es demana que es conclouen les obres d'urbanització general que presentava deficiències. L'INSALUD continua fent oïdes sordes i quant a les altres obres necessàries, l'any 1984 es caracteritzaria per un important estancament, ja que el procés de transferències no va poder evitar un cert desajust en la pràctica.

En 1985, el COPUT es va veure obligat a concloure el projecte del polígon Accés Ademuz, a causa de la normativa sobre vivenda i planificació urbana. El govern autonòmic va heretar un projecte a què va tindre l'obligació de donar solució de continuïtat, per trobar-se en un estat avançat d'execució. Però comencen a sentir-se veus discrepants contra este projecte, des dels mateixos urbanistes que estan valorant la seua oportunitat. Les raons que comencen a esgrimir-se posen en dubte precisament la seua necessitat: la pretesa descongestió de València, per a la que es van plantejar estes vivendes, ja no és tan urgent, ni necessària.

La raó és que la ciutat ha moderat el seu creixement i hi ha solars suficients dins del seu perímetre, com per a haver de recórrer a un emplaçament perifèric amb una previsió tan àmplia de vivendes de promoció pública juntes: el mateix emplaçament no és considerat en el seu moment com molt bo, atès que la comunicació urbana, amb els municipis veïns no és adequada i a més, es posava de manifest la voluntat reiterada en contra d'este projecte per part dels Ajuntaments.

La Direcció General de la Vivenda i Arquitectura, opta per intentar donar solució a problemes concrets en el territori. En primer lloc, el de la falta de locals comercials pareix un dels prioritaris sobre els quals té competències directes, ja que el centre escolar estava sent acabat a l'hora d'ara. S'aprova la construcció d'un edifici per a usos comercials, que en poc més d'un any quedaria acabat. Però este no reuniria les condicions necessàries, a pesar de ser premi nacional d'arquitectura, per diverses raons. En primer lloc, té una estructura "carcelaria" i poc acollidora, la seua ubicació està en el lloc menys oportú, ja que s'emplaça fora del perímetre de les 832 vivendes i com a sùmmum, l'adjudicació definitiva es va donar en 1987, una vegada habitat ja el barri. Este lloc va acabar sent durant molts anys un punt de reunió, on es donaven activitats de qualsevol tipus.

Un nou tipus de demanda comença a aparèixer i mostrava unes característiques distintes en els nous sol·licitants de les vivendes. Els transvasaments demogràfics de les dècades precedents, que tant havien modificat el mapa poblacional i el mercat immobiliari, s'havien reduït substancialment i els saldos migratoris començaven a ser negatius. Els aclaparaments de la ciutat comencen a restar-li els atractius que va despertar quan la vida en els pobles era molt difícil: la vida en la ciutat ja no és una meta a qualsevol preu.

Al ja tradicional xabolisme que encara continuava ocupant els xicotets espais degradats i que el creixement urbà anava deixant, les condicions d'insalubritat del qual es van fer en eixe instant més intolerables en referència i en comparació amb un entorn que ja no volia consentir focus de risc en el seu si, se sumaven ara els desplaçats per la crisi econòmica, famílies assalariades que en els anys de creixement econòmic havien aconseguit un treball i un pis en lloguer i als que la nova situació els tirava al desdonament i a la desocupació. A estos s'agregaven els que disposant d'ingressos regulars, la precarietat d'estos i la seua pèrdua adquisitiva, no podien fer front a les despeses del lloguer, o inclús a les lletres de compra del pis en què s'havien arriscat.

Cas particularment greu en estes circumstàncies, serà el dels pensionistes que van haver d'abandonar el seu lloc de residència habitual, a causa de la degradació urbana dels barris en què vivien, i sol·licitar ajuda pública per al seu reubicació. Els Ajuntaments de l'àrea metropolitana, posen les seues esperances en què el nou barri de vivendes pugua resoldre'ls determinades situacions, com el poder donar vivendes a famílies humils residents en zones o terrenys, amb clars interessos immobiliaris i que eren forçats al traspàs i a l'abandó d'estos llocs.

El nou govern, per la seua banda, necessitava fer veure que es continuava amb una normalitat administrativa, en esta etapa d'acabades d'adquirir les competències i no li interessava dilatar per més temps, l'entrega d'un elevat nombre de vivendes que portaven anys acabades.

L'Ajuntament, incapaç de mantindre paralitzada per més temps l'entrega de les vivendes, accelera una sèrie de mesures imprescindibles per a iniciar el procés d'adjudicacions. L'INSALUD no construirà el centre de salut, argumentant que com no hi havia població (cartilles) , no hi havia assistència possible. És el propi Ajuntament qui decidix prendre la iniciativa per a tancar la gran irresponsabilitat i habilita dos vivendes situades en planta baixa com a ambulatori provisional aconseguint, això sí, l'acord de desplaçar un metge i un ATS del Centre de Salut de Paterna a temps parcial, al barri. Es va posar de manifest l'absoluta insensatesa en la coordinació per a posar en marxa els servicis mínims. En un any, l'Ajuntament va haver d'improvisar una sèrie de mesures, sense les quals l'adjudicació de vivendes haguera sigut una insensatesa.

En els primers mesos de 1986 es van concloure les obres del col·legi, del mercat i de dos cases com a ambulatori, i en estes condicions tan raquíiques, van començar les adjudicacions. L'Ajuntament va demanar que les adjudicacions foren escalonades i va enviar una carta als adjudicataris en què se'ls diu amb el que s'anaven a trobar. Al mateix temps que s'adjudicaven estes vivendes, es prosseguia amb la construcció d'altres grups; dos de 94 vivendes cada un i dos més de 64 cada u, que es van concloure entre l'any 1988 i 1989, els quals van ser entregats en successives fases i en circumstàncies molt diverses. En total, 1150 vivendes que no suposen ni la quinta part d'allò que s'ha projectat en principi, i que en cas d'haver-se construït, possiblement també haurien quintuplicat els problemes que van aparèixer ràpidament en els inicis d'estos barris.

De les quatre funcions bàsiques que ha de complir qualsevol assentament urbà: residència, circulació, treball i convivència, en este barri es complien dos a males penes (les dos primeres) , mentre les altres dos estan clarament frustrades. El pas dels anys no ha fet sinó confirmar esta idea, i inclús posar en dubte, les dos primeres funcions. D'estes funcions bàsiques, es desprenen altres secundàries com a educació i seguretat, que queden altament danyades i compromeses. Pel que fa a la residència, els allotjaments estan fets sense tindre en compte en cap moment un altre criteri que l'econòmic. No es van tindre en compte altres consideracions com pogueren ser

les culturals, les necessitats segons estils de vida, o els condicionaments en hàbits de determinats grups poblacionals, precisament per als que es pretenia real·lotjar.

La funció circulació, es torna especialment urgent i comminatòria en el cas de "La Coma", per la condició tan ressaltada del seu aïllament. Es va pretendre resoldre este problema amb dos connexions. Una, amb l'Autovia d'Ademuz, única eixida possible d'unió amb el nucli urbà de Paterna en vehicle; i una altra, per mitjà d'una doble connexió amb l'antiga carretera comarcal de Llíria; un enllaç Este que unix el barri amb Burjassot i un Oest, que ho unix amb les urbanitzacions del voltant. La circulació interior, per la senzillesa en la disposició dels blocs i el disseny en conjunt, no presentava grans dificultats.

Encara així, el barri va quedar privat en principi d'un transport regular que li unira a les poblacions més pròximes; assumpte que va haver de resoldre l'Ajuntament de Paterna de mode precipitat, firmant un conveni amb el Consorci Valencià de Transports. Prompte es va plantejar que esta línia no seria rendible, però l'Ajuntament contava argumentar que un servici públic no podia ser mesurat només per la rendibilitat econòmica; al no poder aportar-se la diferència entre beneficis i cost real, es va perdre l'oportunitat d'unir el barri amb el seu nucli urbà. Així, la població va crear un vincle més pròxim amb Burjassot per la seua proximitat, i un altre més distant amb Paterna, per tràmits burocràtics.

En la implantació de "La Coma" no apareix signe algun de que s'haja tingut en compte la funció treball. Esta funció no està contemplada ni en el que es referix al treball que podrien desenrotllar els seus habitants en el futur, ni en la possibilitat que dins del mateix barri, es poguera realitzar qualsevol tipus de treball. No obstant això, l'urbanisme podia haver tingut alguna cosa a dir: Son els urbanistes els que, tractant de calcular les possibilitats de futur del barri, es troben amb este destacable tret. Hi ha una economia submergida i centrífuga. Açò és, els que treballaven ho feien fora de "La Coma" i el que guanyaven ho gastaven també fora del barri; la majoria dels treballs eren eventuais, de poca qualificació i fora dels circuits laborals. Buscar-se la vida seriosa una àrdua tasca en què s'empraran mil trucs i recursos i en la que l'entorn no ajudaria molt. Eixa continua sent la tònica en el barri "La Coma", inclús amb el cursar de les dècades.

Quant a la convivència, un dels aspectes que ha de quedar garantit, pareix que és el punt més dèbil, on totes les insuficiències jugaran un paper important per a dificultar-la i on pareix que tots els elements que componen el barri, estiguen disposats de tal forma que la convertisquen en tasca quasi impossible. La posterior història del barri serà bàsicament una incessant reacció i baralla per part dels veïns, per canviar les condicions que obstaculitzen la convivència i un intent continu per comprometre els responsables de l'administració en estos canvis.

El primer càlcul que se'n va al trast, va ser el relacionat amb el nombre de veïns per vivenda, esperat en una mitjana de 3,5 i que es va convertir en 7, duplicant l'estimació inicial. També la mitjana d'edats esperades no es va correspondre amb la tendència en el país, a engrossir les franges d'edat més altes. Una altra de les carències per a crear vida social, va ser la inexistència d'instal·lacions com a parròquia, biblioteca, llar del jubilat, ni pistes esportives... Quan en la primavera de 1986 van començar a arribar famílies al barri, a més de la tortuosa història prèvia que arrossegava i en gran manera degut a ella, el barri partia d'unes condicions insuficients per a desenrotllar una vida social favorable i propícia al vincle humà i interpersonal. Finques i descampats componien un decorat àrid que en boca dels mateixos arquitectes, és "un territori desolat, incapacitat per a generar una trama veïnal".

El que eufemísticament es criden carrers i places, no són més que espais buits entre les finques, solars sense més funció aparent que la d'acumular runes, arbustos i pròximament fems; res de zona de jocs per a xiquets, fonts, bancs, papereres, cap motiu ornamental, cap zona verd i a més, eixe rotund aïllament i separació de tot el que s'imposa omnipresent com una de les seues peculiaritats més destacables: eren, en resum els senyals d'identitat del barri acabat d'estrenar. Senyals d'identitat que inclús hui, en la segona dècada del segle XXI, continuen sent màximes i constants en l'estructura i en el funcionament caòtic del barri.

A finals de 1986, quan ja s'havien entregat les tres quartes parts de les vivendes, van entrar en funcionament altres servicis: es van instal·lar dos cabines de telèfons, úniques representants d'este servici en tot el barri per molt de temps, es va obrir el consultori instal·lat provisionalment, es van obrir els primers establiments comercials en el mercat: un forn, una drogueria, un vídeo club-quiosc i un frustrat intent de bar; va entrar en funcionament la línia regular Valencia-Burjassot-La Coma i es van establir dos torns de matí i vesprada per a la policia local; comença per esta data la intervenció dels Servicis Socials.

No va caldre esperar massa perquè els problemes que es pressentien, començaren a aparèixer i inclús a aguditzar-se. La direcció general de la vivenda i arquitectura, alertada per unes dades objectives com: la insuficiència de places escolars, la deficient atenció sanitària, la presència d'unas famílies provinents dels estrats socials més desfavorits i vulnerables, va començar a ralentitzar l'entrega de claus. Van ser els veïns provinents de Paterna, amb combats de participació ciutadana, els que van començar a crear els primers moviments associatius. Estos veïns que ja a Paterna i en el convuls període de la transició, havien participat en moviments veïnals, en els partits polítics o en les agrupacions sindicals, van ser els que van gestar un primer embrió de l'associació de veïns.

Es van unir davall els mateixos problemes i van tractar d'anar adaptant-se al nou entorn, mentre es resolien els problemes de subsistència; així van intentar buscar formes de reivindicació, davant de la falta d'iniciativa de l'administració. Manifestacions i mobilitzacions, no van trobar oïdes disposades al diàlogue i van acabar amb tancaments en la seu de l'administració i en la del COPUT, que van encrespar les relacions entre els veïns i els responsables de l'administració.

D'esta manera, es van veure des de molt enjorn, enfrontades irremeiablement tres postures: una, la dels veïns que veien com se'ls relegava a un espai físic que els condemnava a l'aïllament i a patir unes insuficiències bàsiques; d'un altre, el de l'Ajuntament que es veia involucrat en un assumpte que no havia buscat i contra el que havia lluitat (i en el que no tenia competències decisives) ; i la tercera postura, la de la COPUT que es veia impel·lida i espentada a donar les vivendes abans de tindre clar en què acabaria el projecte.

Per a complicar més inclús les coses, va arribar un altre greu problema per al barri, l'ocupació il·legal de vivendes. Primer per goteig i després en forma massiva, nombroses vivendes encara no ocupades pels seus adjudicatariis legals, van ser ocupades pel sistema de puntelló en la porta. Este problema, va cobrar en "La Coma" unes magnituds i conseqüències importants. Les ocupacions il·legals van arrossegar molts problemes de convivència: l'arribada d'algunes famílies molt conflictives, traspassos d'estes vivendes en un mercat subterrani immobiliari, destrosses tant de vivendes com d'espais comuns, utilització de les vivendes per a activitats il·lícites.

En pocs mesos l'ambient es va enverinar. La sensació d'impotència, aïllament i impunitat es van acabar imposant. A les ja difícils tasques de buscar-se la vida i de trobar acomodament entre tanta carència, se sumava ara un ambient enrarit i difícil. La incipient associació de veïns, desbordada pels efectes d'estes ocupacions, entre els que es troba junt amb el de la convivència, l'abandó de famílies adjudicatàries que veuen defraudades totes les seues expectatives de vivendes en un ambient propici, la renúncia d'altres adjudicatàries que no van arribar a xafar el barri davant de les notícies que començaven a circular, va endurir la postura davant de l'administració, qui pareixia haver abandonat el barri a la seua sort.

Quan a mitjan 1989 l'administració va decidir prendre cartes en l'assumpte, el nombre de vivendes il·legals ascendia a 200; si a açò afegim una quasi total morositat dels ocupants legals, uns per insolvència i altres com a protesta al tracte que se li donava al barri, podem comprendre el panorama resultant d'una política d'improvisacions, per una Conselleria que buscava una fórmula per a evitar esta situació. D'esta manera, quan la COPUT va fer descansar tota la gestió del parc de vivendes en un organisme acabat de crear amb capacitat i amb la intenció de dotar amb una administració més eficaç, l'IVVSA, el dit organisme va haver d'enfrontar-se al conjunt de problemes que havia col·lapsat al barri: ocupacions il·legals, morositat quasi absoluta, rehabilitació de vivendes, abandons i renúncies d'adjudicacions.

Tal és la magnitud del problema acumulat, que l'IVVSA haurà de recórrer a la declaració d'excepcionalitat, que és un mecanisme que permet prendre una sèrie de mesures especials, com ara: (a gros mode) control del procés adjudicador, accelerar els tràmits en la resolució d'ocupacions il·legals, desdonament d'adjudicatàries morosos. L'èxit de l'operació va passar sens dubte per la implicació dels afectats través dels seus representants, en les negociacions on es prendrien decisions. Per la seua banda, el Consell de la Generalitat Valenciana es va veure obligat a crear el Decret d'Acció Conjunta en Barris d'Acció Preferent, pel qual convoca i implica a quatre Conselleries (Obres Públiques, Urbanisme i Transport; Sanitat i Consum; Cultura, Educació i Ciència; Treball i Seguretat Social) a elaborar actuacions singulars i coordinades dins de les seues competències respectives, en aquells barris on s'estan vivint els efectes més aguts de la marginació urbana.

L'abast d'esta mesura va ser molt desigual segons els barris on es va aplicar, i que moltes vegades va dependre de les responsabilitats polítiques que van assumir els veïns, dels barris en situacions d'este calibre. Serà a partir de que es prenguen mesures com estes, quan es comencen a donar passos per a afrontar de mode realista, els greus problemes que afligixen al barri. Va caldre insistir davant de l'administració, per a l'aplicació de les mesures, ja que tenien una tendència a treballar per impulsos, d'intencions concretes, d'improvisacions i d'imprevisions, més que amb uns objectius clars i a llarg termini.

Estes característiques d'acció i impacte en la comunitat, lamentablement continuen succeint-se inclús amb el pas del temps. "La Coma", a vegades apareixa ser un espai amb una inèrcia que es replica en cercles viciosos; inclús hui, en la segona dècada del segle XXI, moltes persones que han aconseguit viure i comparar els primers moments del barri, amb la qual cosa succeïx en l'actualitat, es pregunten si el barri aconsegueix avançar a nivell de vida quotidiana, o si al contrari, es produïx una sèrie d'involució en el temps, fins a esdevindre en conductes i actituds aparentment superades.

Per descomptat que a nivell de praxi real, estem parlant de situacions i dinàmiques diferents i distants (en relació amb els processos que van caracteritzar al barri en els seus inicis) , però sempre pareixen aguar el fantasma del passat, almenys en les subjectivitats viciades de molts veïns que van viure en primera persona els esdeveniments, o de ciutadans que no han deixat d'escoltar adjectius desqualificants del barri i es deixen portar pels seus significants. En els moments actuals, "La Coma" continua sent un escenari peculiar on germina amb insistència la lluita reivindicatòria, l'acció comunitària i l'interès marcadament polític. Tot això mediatitzat per les pròpies característiques del barri en el seu creixent procés d'exclusió i convulsió, esdevinguda d'una crisi profunda que cala (en) la societat espanyola i s'incrusta a força de colp en territoris que, com "La Coma", arrepelguen en el seu ventre als més desfavorits.

EL QUE DIUEN ELS MITJANS

"La Coma" és un espai fèrtil i atractiu a l'atenció (i a la manipulació) mediàtica. Quasi tot el que succeïx en els seus marges troba repercussió immediata i transcendent en els mitjans massius. Ha sigut així des dels seus orígens i el pas del temps pareix confirmar eixa hipòtesi. És com si el barri fóra un termòmetre significatiu, tant per a mesurar els avanços com els retrocessos de la societat valenciana i de la societat espanyola. Per a moltes de les persones que només veuen en el barri un escenari esgarriós i distant dels seus projectes de vida i de les seues realitats quotidianes concretes, "La Coma" apareixa ser una espècie d'infern terrenal, cívicament parlant i prejuiciosament visualitzat.

En els seus contorns, troben molts polítics un espai important per a implementar estratègies diverses, que la majoria de les vegades es troben amb un matís de manipulació o hipocresia, quan el que es necessita és transparència, suport, direcció i organització oportuna, capaç de reconduir la civilitat en els seus llits més dignificatoris. Els mitjans massius s'aprofiten de l'impacte mediàtic que aconseguixen la majoria de les informacions relacionades amb el barri. Quan hi ha notícies noves en "La Coma", les repercussions no es fan esperar i l'èxit noticiós està quasi assegurat. I com sempre, és la ciutadania la que patix totes les conseqüències de formes d'organització i impacte social, que no prenen seriosament el sentir de les persones, ni els seus patiments creixents.

Des de sempre i fins al present, els principals temes pels quals es reconeix a "La Coma", en els mitjans són: la vivenda, la droga, les malalties mentals, la desocupació i la desocupació, les manifestacions i lluites reivindicatòries, els immigrants, els gitanos, la falta d'educació. Poguérem allargar molt més esta llista de focus informatius, que calen tan profundament en les nostres societats (i en les nostres subjectivitats) , a l'hora de reconduir el nostre morbo com a espectadors, però no cal furgar més en la sagnia dels ferits de mort per les conseqüències d'un sistema injust en la seua lògica, dels que fóra dels interessos mediàtics són invisibilitzats i quan són portats a col·lació, la immensa majoria de les vegades és per a recordar-nos que som afortunats per no pertànyer a barris que, com "La Coma", pareixen estar tocats amb la barita màgica de la maledicció.

És cert que en els últims anys s'han creat mitjans i espais alternatius, que ens permeten globalitzar una imatge diferent de la dominant sobre el barri "La Coma" i que no s'alineen amb l'imperant pensament únic, que sàviament per a perpetuar-se, culpa a les víctimes de torn, que coincidentment són les víctimes de quasi sempre. Encara que no siga l'únic espai a considerar, creiem que La Coma Digital és un dels mitjans alternatius de debat, opinió i informació, en els

que hauríem de mirar-nos críticament, amb major freqüència i compromís, per la seua capacitat d'aportar en la construcció de noves visions sobre la realitat, a més de convertir-se en espai d'intercanvi d'opinions entre els que desitgen aportar un granit d'arena a l'hora de visualitzar noves realitats.

EL QUE DIU LA POLÍTICA

La revifada dels brots de l'exclusió social i les tendències dispars que limiten les busques emancipatòries i enfosquixen els horitzons alternatius, estan generant una espècie de resposta contrària a què es pretén produir, almenys des del discurs formal en matèria de plantejaments democratitzadors. Este bumerang d'arrel política, però incrustat en l'essència del sistema social espanyol, danya el bategar de la vida quotidiana en els seus dissímils marcs, desperta contradiccions socials aparentment endormiscades i extrapola les incerteses en matèria de legalitat, d'equitat, de justícia social, de convivència pacífica i de seguretat ciutadana.

Les implicacions a favor de l'acció democratitzadora i de la consolidació de cadenes de solidaritat en l'escenari espanyol, es veuen entelades amb les propostes de polítiques pegats, amb les conseqüències i dimensions de la crisi actual, amb les disfresses del discurs polític, amb les irregularitats en matèria de drets humans i amb els escassos canvis estructurals que es proposen. Tot això fa que prevalguen, més del que deu i volgut, sistemes i programes sociopolítics antiquats en matèria de civilitat, lluny de les necessàries praxis racionals, convincents i regeneradores.

Generalment, no abunda la consciència ètica i molt menys l'expressió sostinguda de bones praxis legislatives, administratives, polítiques o socials i les que existixen -en massa ocasions- posen en relleu creixents pràctiques que priven de drets als exclosos i als diferents, en molts àmbits i espais de la realitat espanyola. Per descomptat i per a no variar, són els més dèbils els que patixen amb major intensitat la crisi econòmica i financera actual, on abunda l'escassetat d'ocupació i l'escassetat de garanties jurídiques elementals, inclús dins dels marcs de societats denominades a si mateixes democràtiques i punteres a garantir el compliment dels drets ciutadans.

El barri "La Coma" és un context matisat en gran manera per l'existència de contradiccions en els marcs polítics, institucionals, estructurals, ideològics, econòmics, socials i culturals; això impedis una expressió més plena del desenrotllament social sostenible de la comunitat, que no aconseguix avançar en els seus reposicionaments estratègics, amb la celeritat i constància que demanda i imposa la realitat objectiva. La crisi econòmica s'està encebant amb la seua població i està debilitant a nivells ínfims, els graus de confiança en la política i en els polítics.

La desconfiança aconseguix múltiples artèries d'una comunitat exclosa, on han sigut minades les seues institucions, les seues estructures, els seus recursos i les seues possibles eixides estratègiques. La desconfiança en la política i en els polítics es va aguditzant segon a segon, es diabolitza, s'incrusta, col·lapsa, bloqueja, intoxica. Al perdre's la credibilitat en tota variant que provinga del poder instituït, es van donant portades a la implicació cívica, de a poc es clausuren els cercles de confiança i es magnifiquen els cercles viciosos. Els cercles viciosos en què es troba submergit "La Coma", poden portar grans conseqüències en termes de civilitat, seguretat ciutadana i de legalitat. De fet, ja s'estan produint retrocessos en estes direccions.

Les asimetries romanen en el temps; el desgane i l'apatia de les forces socials són mostra feaent del cansament, del desgast de la confiança, i el pitjor és que este esgotament està afavorint-li el joc a què ostenten el poder i es perpetuen irònicament en ell. La veritat és que no es pot avançar amb tantes contradiccions sense resoldre, amb tants elogis de la lentitud, amb tantes declaracions de principis enganyoses i amb tant linxament a la veritat. En "La Coma", la veritat està sent linxada i l'administració ha d'actuar en els llits de la civilitat. L'administració ha d'estar en la comunitat, governar per a la comunitat, amb la comunitat i des dels seus interessos, aprofitant al màxim del possible els seus recursos. L'administració ha d'estar sempre alerta, amb l'ull crític en el seu màxim nivell de compromís, sense caure en protagonismes excessius. Ha de treballar per als temes comuns en els espais públics i per sobretot, no ha de confondre els ritmes de la ciutadania: ni per excés, ni per defecte.

El respecte a la ciutadania implica no sols la proposta d'estratègies i projectes a mitjà i llarg abast, que enfortisquen el funcionament de la comunitat com un tot sinèrgicament articulat, sinó que advoquen per la ràpida i contundent actuació quan la realitat social ho demanda. Un govern compromès amb el seu poble no mira cap a un altre costat mentre les estructures i els pilars de la seua societat s'afonen. Fins a quan han d'esperar les masses ciutadanes perquè se'ls prenga verdaderament en consideració i perquè es respecten els seus drets més legítims? Fins a quan ha d'esperar "La Coma" per a ser considerada com una comunitat habitada per persones humanes, necessitades de les condicions bàsiques per a construir dignament el seu projecte de vida?

Quan l'acció de respostes i/o propostes es dilaten, les conseqüències, les fractures, les caigudes al buit i els costos, poden aconseguir dimensions desorbitants: un sol segon pot determinar el vertigen genocida o el pas salvador. Els polítics pareixen no tindre consciència real dels temps; la ciutadania endormiscada, tampoc està fent el que ha de fer per a impulsar els canvis.

L'única forma de tornar la confiança al poble és fer que els codis de bones praxis es complisquen i que es creuen les condicions objectives i subjectives per a això, duent a terme resolucions pràctiques que permeten revitalitzar la gestió ciutadana, compartir el poder, portar la civilitat a la seua màxima capacitat expressiva, obrant de conjunt, amb neteja ètica, implicant sensibilitats i facilitant nous recorreguts dignificadors. Per a aconseguir-ho, és imprescindible centrar-se en l'adopció i posada en pràctica de mesures que permeten afrontar els problemes en la seua arrel més profunda, on les persones no perden les expectatives de viure i de treballar dignament.

Per a governar en esta situació de crisi dramàtica i creixent, és necessari actuar amb molt sentit comú i amb elevada capacitat d'organització. No és possible eixir de la crisi si només es proposen mesures aïllades, menors en matèria cívica. Governar és atendre i respondre amb celeritat, congruència i efectivitat a les necessitats, carències i imperativitats de la ciutadania, afrontar amb arguments estratègics sòlids els problemes socioeconòmics; és fer menys política supèrflua, viure menys de les promeses o les desviacions d'atenció i de les campanyes mediàtiques. Governar és fer que prevalga l'autoritat moral, l'honradesa, l'honestedat, la regeneració de la solidaritat i de l'actuar compartit, per a entre tots i cada un (sense culpables i sense innocents, sense col·lectius de primera o de segona mà i sense guanyadors o perdedors) podem construir una societat més sòlida, més equilibrada, més sostenible i amb major capacitat d'afrontar i redirigir el futur en els marcs del civisme i de l'ètica.

La política efectiva ha de garantir la participació activa del ser humà en totes les esferes del seu desenrotllament, intentat que prevalga la participació ciutadana, com a nucli substantiu per al canvi. A la curta, o a la llarga, s'ha d'aconseguir que els agents de canvi siguin els propis ciutadans, atraure'ls (sense manipulació) o secundar-los cap als nuclis del canvi col·lectivament visualitzat, acompanyant-los en el procés, garantint que prenguen el seu propi timó i que li imprimisquen vitalitat al que fan.

Entre tots necessitem detectar la dinàmiques diàries que ajuden a la transformació social de la comunitat i des dels seus èxits i avanços singulars, ampliar la implicació veïnal, consolidar el nosaltres, co-somiant junts i generant un cultiu d'il·lusió fresca, capaç d'invitar-nos a conèixer-nos, a no témer-nos i a establir majors i millors canals de comunicació, que permeten activar noves fonts en l'aprofitament de potencialitats i en la recreació d'opcions alternatives de desenrotllament.

La comunicació i el diàleg, ens permeten ampliar el nosaltres humà i reinventar-nos com a subjectes i com a col·lectivitat. Possibilita a més, reconèixer la diferència, tret característic del barri "La Coma", la qual deu veure's com a potencialitat i no com a limitació. La diferència ben gestionada és un valor afegit en el complex i multiforme procés d'integració social: procés que precisa perfilar les condicions per a concretar la inclusió social en el barri. Eixe pas de la inclusió, va més enllà dels processos d'integració social.

La política efectiva ha de constituir-se sobre visions clares, pactes seriosos, acords consolidats i programes congruents, que generen confiança i seguretat a la ciutadania, capaços de proposar mesures profundes i de gran calat. Tots junts hem de fer descendir al poder que ofega l'alternatiu i que utilitza les disfresses a conveniència. Els polítics tenen la missió i la responsabilitat de garantir el joc net amb la societat i en les nostres comunitats, han de complir amb els compromisos adquirits i obrir tots els llits de diàleg necessaris, per a transformar l'estat de coses actuals.

La democràcia cobra sentit quan la ciutadania es projecta lliure; lliure d'oprobioses cadenes institucionals, jurídiques, tradicionals (no aportatives) , subjectives, lliure de protuberàncies i falsos maquillatges; lliure per a trobar la capacitat de construir, de reconduir recorreguts, per a respondre i ser coherent amb les seues pròpies aspiracions i busques; lliure perquè només per mitjà de la llibertat és possible fer cicatritzar les ferides, superar reminiscències i ampliar la circulació de la raó, dels valors compartits; lliure amb la dignitat en la part alta de la muntanya, perquè sense dignitat no hi ha llibertat possible.

Els habitants del barri "La Coma", estem convençuts de que és possible avançar en els camins del canvi dignificador, però per a això hem d'ajuntar-nos i construir col·lectivament. Quan ens involucrem i treballem en una mateixa direcció, polítics, professionals i ciutadans, abans que vesprada arreplegarem fruits. Necessitem tot i cada cosa, de tots i de cada u. Quan el treball és de tots i en el mateix es troba implicat cada u, és possible construir nous eixos de civilitat, capaços d'optimitzar la diversitat de recursos i protagonistes. El desenrotllament sostingut es troba sintetitzat, en que tots i cada qui aportació en la configuració d'un projecte de societat superior: societat inclusiva, organitzada, participativa i participada.

Només l'aposta conjunta, possibilitarà impulsar els coneixements compartits, el protagonisme de la comunitat per a avançar en el desenrotllament, des de línies globals, sense perdre les especificitats pròpies. La política necessita fondre's amb la civilitat, en eixa busca conscient de

construir canvis profunds, en escenaris que, com "La Coma", requerixen impostergablement de noves formes de desenrotllaments alternatius.

EL QUE DIU L'EVIDÈNCIA

La consideració més general es basa en què el barri es troba en un punt inert, on tot roman igual. No s'han construït moviments transcendentals en la realitat quotidiana, no es proposen plecs habilitadores d'un desenrotllament multidimensional, només es posen determinats pegats als buits més visibles; l'acció del govern està en algunes direccions mutilada, actuant amb intermitència i no aconseguix a ocupar un paper protagonista en els processos de desenrotllament comunitari ple, amb tots els múltiples factors mediadors que condueixen al seu èxit.

Per tendència general, els governants no injecten il·lusió a favor de la participació social en el barri, no valoren adequadament el paper i la necessitat de la comunicació intercultural en espais cada vegada més multiculturalment. En esta direcció, algunes de les seues propostes són molt limitades, insuficients i fins poden generar de vegades malestar, confusions, frustració i desil·lusió ciutadana.

No es dona entrada a la negociació sociopolítica, l'aparició implicada de polítics és circumstancial en la comunitat, no hi ha resultats objectius visibles que parlen d'esforços renovadors darrere de l'enteniment, del creixement comú i de les busques canvistes reals; les propostes es queden més en el pla verbal o formal i no es concreten amb la serietat i amb la celeritat necessària. Les asimetries romanen en el temps; el desgane i l'apatia de les forces socials, són mostra feaent del cansament i del desgast de la confiança.

En el barri no hi ha espais d'infraestructures mínimes per a garantir plenament la participació social, no hi ha llocs oberts per a l'intercanvi, no hi ha consciència de la necessitat d'integrar les diverses minories culturals en un tot comunitari fusionat, capaç de ser al mateix temps enfortidor de les diferències; tampoc es facilita l'intercanvi entre les associacions. D'altra banda, les accions individualitzades i reactives constitueixen les propostes més comuns.

Són insuficients els espais adequats per als vincles interpersonals i al seu torn els projectes de vida de les persones no són prou amplis i ambiciosos com per a trobar eixides alternatives a les situacions carencials. A més, la creativitat, la iniciativa personal, o la busca de solucions als problemes de vida quotidiana són escasses, la qual cosa està condicionat entre altres aspectes, per la insuficient formació i implicació en els processos socials.

D'altra banda, en la comunitat preval un baix sentit de pertinença, amb la qual cosa es limita la identitat comunitària, es produeixen fractures en els processos d'organització social, els dinamismes culturals no aconseguixen el seu màxim impacte i la participació social no es dissemina com a corrent d'aigua actuant, desembocada. Moltes de les persones del barri manifesten un elevat sentiment de desgane, de no involucració amb assumptes d'interès col·lectiu, no confien en la participació social, no confien en si mateixos, es deixen vèncer pel cansament i és tan pobre la seua consciència social que no s'involucren en les formes solidàries d'actuar en comunitat.

Analitzant alguns indicadors socials en la comunitat es troba que:

- En "La Coma" el creixement econòmic de la població és menor que en altres espais de la Comunitat Valenciana. Esta dinàmica es va refermant cada vegada més, la qual cosa esta dau per la impactant crisi actual, que impacta feroçment en la població del territori.
- El barri no compta amb un teixit econòmic productiu sostingut en el temps, capaç de produir ocupacions als residents del mateix. Encara que des del propi ventre de l'acció ciutadana s'estan buscant alternatives en el sentit de canviar esta situació, les barreres i les dificultats són constrictives.
- Preval l'economia submergida, variant que encobrix una multiplicitat d'activitats de sobrevivència, pròximes a les conductes il·legals. o Se no té locals socials i comercials que afavorisquen els intercanvis humans i que contribuïsqnen a elevar el nivell i la qualitat de vida de la població. o Són elevats els nivells de desocupació i creixents els índexs de desocupació, la qual cosa es veu aguditzat en els temps de crisi com els actuals. Això genera una situació d'inseguretad i de frustració en les persones del barri, amb totes les dissímils conseqüències que açò porta aparellat.
- La renda familiar és molt baixa, resultant insuficient inclús per a satisfer moltes vegades les necessitats bàsiques de les persones. o Les vivendes no són pròpies dels seus habitants, es troben generalment en males condicions i l'equipament de la llar és poca comfortable. Tot això contribuïx que siga davall el sentit de pertinença al barri, a la qual cosa se sumen els estigmes que comporta ser de "La Coma". Al mateix temps, és un territori que genera els seus propis codis i teixits interpersonals, en el procés de relacions humanes i això impacta en les aspiracions relacionades amb l'hàbitat.
- Les instal·lacions existents i que poden afavorir les accions d'oci, esportives, de gaudi personal i social, així com els processos d'intercanvi intercultural, es troben en estat de deteriorament, faltant-los els mitjans, equipaments i el manteniment adequat per a funcionar òptimament. La gran majoria dels espais d'associacions i entitats dedicats a la prestació de servicis, patixen de les condicions necessàries per a oferir-los adequadament. D'altra banda, és necessari que es produïsqnen més vincles i connexions entre les associacions del barri, per a avançar en camins de construcció col·lectiva."
- L'educació no apareix com una prioritat en la majoria de les persones del barri i els índexs de desenrotllament en esta esfera són molt baixos. Això es veu reflectit entre altres indicadors, en les variables que denoten els nivells d'analfabetisme i en la deserció escolar. Al seu torn, s'estan donant passos concrets en el sentit de transformar la dita situació, amb la realització de projectes i accions en esta direcció, a pesar que les ofertes educatives no són prou àmplies ni diverses. Ací s'ha de destacar l'actuació que està duent a terme la Comissió d'Educació del barri, la qual es troba enfortida en les seues busques estratègies i cada vegada aporta més significativament en la població de "La Coma.
- Els Servicis Socials en el barri han passat per diferents etapes. En els seus primers moments es va aconseguir a través dels mateixos, un major poder i impacte en la comunitat, esdevenint posteriorment en contribuïdors de l'assistencialisme i inclús del foment d'un associacionisme interessat, la qual cosa ha marcat en el barri un tipus d'associacionisme amb molta falta d'autonomia i amb una visió més paternalista.

Actualment existix més equilibri i el seu funcionament resulta més homologable a les intencions reals dels Servicis Socials, no propiciant una línia d'acció tan a favor dels grups de poder. No obstant això, les últimes decisions estratègiques preses, han limitat la quota de personal que treballa en la comunitat, amb les conseqüents restriccions a l'hora d'oferir un servici de qualitat al barri.

- La sanitat no respon en tots els sentits a les necessitats de la població, que van des de i cap a diferents ordes, sent un reflex de la complexitat pròpia de la vida quotidiana del barri. Els recursos i prestacions són insuficients i les especialitats sanitàries amb què es compte no permeten afrontar efectivament tots els problemes de la comunitat.
- L'Ajuntament ha de continuar apostant activament per la proposta de programacions ben configurades a mitjà i llarg termini, que permeten transformar radicalment estes situacions problemàtiques. No obstant això, el barri continua sent un "Barri d'Acció Preferent" en les polítiques socials i en la distribució pressupostària, encara que això no es plasma significativament a nivell de quotidianitat enriquida; a més, hi ha projectes avalats i/o pressupostats per l'Ajuntament de Paterna que es dirigixen a fomentar un major desenrotllament comunitari. A destacar en esta direcció, trobem el Projecte Intervenció Comunitària Intercultural (ICI) , pertanyent a la Fundació Secretariat Gitano (FSG) .
- Els grups organitzats en l'espai comunitari (associacions culturals, socials, o altres) no funcionen com plens habilitadores del canvi profund. Ha de reconèixer-se que tenen generalment una fortlesa interna important i que en situacions conjunturals, assumixen protagonismes, però la seua interrelació i articulació és dèbil. A pesar de l'existència de llaços afectius i d'una favorable comunicació a l'intern d'estos grups, generalment no s'estén esta qualitat a altres espais socials, primant més la competitivitat, que la cooperació amb la resta d'espais socials.
- Hi ha falta de coordinació i diàleg entre els diversos grups, la qual cosa dificulta una acció consensuada. No obstant això, hi ha una creixent disposició en la busca de millorar la dita situació. En este sentit s'estan implementant accions formatives i es van habilitant nous espais de trobada, reflexió i acostament, no sense estar exemptes de dificultats i contradiccions.
- Generalment, el procés de diàleg i de comunicació intercultural constructiva es veu reemplaçat pel no acostament o per la deficient interacció entre persones pertanyents a diferents cultures, anteposant-se estos elements a la necessària busca de solidaritat i d'intercanvi humà. Esta tendència no és absoluta en el barri i es realitzen propostes (encara que molt insuficients i parcials) per a generar transformacions en esta direcció. És necessari destacar que en el barri es troben representades més de 70 nacionalitats, la qual cosa ho fa per se, un espai divers i multicultural.
- Encara que és creixent la presència de la multiculturalitat en el barri, coexistint persones de diversos orígens, cultures, ènies i religions, no hi ha una clara consciència sobre la necessitat de promoure acostaments interculturals en esta direcció.
- Existixen en els pobladors del barri una sèrie de coneixements i recursos que constituïxen un potencial d'habilitats i competències importants, que no obstant això no

són adequadament aprofitats per a contribuir al desenrotllament personal i a l'enfortiment de la cohesió social en comunitat.

- Alguns grups socials ocupen el seu temps lliure en la realització d'activitats artístiques i de desenrotllament de la creativitat, donant-li un sentit positiu i de benestar social al mateix. Hi ha individus interessats en aprendre i créixer personalògicament. Cal destacar en esta direcció, les accions, programes i estratègies que realitza Caritats, La Parròquia Mare del Redemptor, L'Associació de Jubilats i Pensionistes del Barri "La Coma", Dones Emprenedores, Fent Camí i molts altres projectes que impacten positivament en la comunitat.
- Prevalen les carències afectives i cognitives, així com resulta insuficient el desenrotllament de les normes d'educació formal i de convivència adequada. Estes situacions no es poden generalitzar als diferents universos culturals, ni a totes les persones pertanyents a una mateixa cultura. És just ressaltar que es va prenent consciència crítica sobre la necessitat d'anar transformant estes situacions i es van donant passos concrets en la busca d'alternatives.
- La participació social dels diversos grups i col·lectius cultural és pobre, primant generalment la denúncia, o la seudoparticipació i poques vegades la lluita reivindicatòria profunda, col·lectivament planejada, organitzada i mantinguda en el temps. No obstant això, davant de situacions conjunturals que involucren els interessos més immediats o la satisfacció de les necessitats més bàsiques en la comunitat, la participació personal i social es multiplica.
- Les projeccions d'acció social provinents de les instàncies governamentals, dificulten les iniciatives locals de protagonisme social i d'autogestió, generant dependència a través de les seues polítiques d'ajuda, de subvencions, assistencials i paternalistes. A això se li contraposa la consciència que s'ha aconseguit per molts líders comunitaris del barri sobre estes qüestions i es plantegen en la praxi comunitària, dissímils idees per a impulsar els afrontaments, així com les propostes endògenes i d'autodesenrotllament.
- Hi ha molts professionals que residixen en el barri, així com institucions i líders comunitaris que aporten el seu millor interès a contribuir a canviar l'estat actual de la comunitat. És possible i necessari continuar aprofundint i incorporant recursos i capital humà en este sentit.
- No hi ha un referents-fins totalment aclarit sobre el que es vol aconseguir en la comunitat i amb això es limiten els sentits, aconseguiques i matisos que ha de prendre la participació i la cohesió social en el barri.
- En termes generals, s'aprecia un decaïment i debilitament de l'acció protagonista de líders comunitaris en el barri. No s'aprofiten els cúmuls d'experiències arreplegats al llarg de molts anys en temes de participació social i de conquestes reivindicatòries. La memòria històrica del barri no està registrada en tota la seua magnitud, els reclams de les necessitats no estan actualitzats, com no estan aclarides i molt menys resoltes, les contradiccions sobre les quals es constrüix l'actuar solidari; les paradoxes continuen enquistant la quotidianitat del barri i només unes poques persones porten de la mà l'escut del compromís amb el canvi.

- Les dificultats de convivència en el barri es veuen influenciades negativament pels cercles de marginació i exclusió en què es troben moltes persones i grups que habiten el mateix. A això se li ha d'afegir les problemàtiques pròpies d'un barri que va ser creat per decisions francament administratives, amb els assenyalats problemes de teixit social; tampoc pot perdre's de vista que en l'espai estudiat no es compartixen identitats comunitàries sòlidament estructurades, la qual cosa alimenta una mentalitat individualista, de sobrevivència tancada fonamentalment.
- Encara que no és el més comú i no es compten amb dades totalment actualitzats en esta direcció, és de considerar que l'afluència de persones i famílies amb un major grau de desestructuració i l'increment d'immigrants no regularitzats, pot conduir a la generació de dinàmiques afavoridores de la marginalitat i l'exclusió social en el barri. Al viure les persones en una situació econòmica difícil, que afecta i desestructura el seu forma de vida i els seus projectes, sent a més víctimes de la inadaptació social, no se centren generalment en processos afavoridors d'una cohesió social plenament desenvolupadora.
- Hi ha una sèrie de contradiccions en els marcs polítics, econòmics, socials i culturals, que impedeixen una expressió més plena de la participació social del barri. Este no avança en les seues projeccions estratègiques amb la celeritat que demanda i imposa la realitat objectiva i en això està influïnt considerablement el fet de que les seues organitzacions socials, subjectes col·lectius i altres agents de canvi no es renoven, ni perfeccionen els seus estils i mètodes d'acció-influència social. o No s'aprofiten en el barri les opcions de participació social, no es creu en este procés i generalment, tampoc se sap fer ús del mateix. S'ha perdut la confiança en els ens bromistes i en els que governeu la societat. La participació social està debilitada i fragmentada, com a reflex de les limitacions del teixit social.
- En el barri i les seues associacions, tampoc està definit un sistema òptim de distribució del poder i de generar participació social amb sentit equitatiu. A les no estar aclarides les projeccions comunes i no existir consens en el que es vol aconseguir, es debiliten els canals, mecanismes i procediments a favor del protagonisme comunitari, afectant-se profundament els processos viabilitzadors de cohesió social.
- Generalment no hi ha sentit de pertinença al municipi ni a l'entorn i açò fa que les persones no participen activament del mateix, no s'identifiquen amb este en tota la seua dimensió i no es projecten amb un major protagonisme social. La carència de sentit de pertinença al municipi ha estat influïda, entre molts altres factors, per les múltiples contradiccions existents i per les insuficients polítiques que s'han concretat inadequadament en el barri al llarg de la seua història, així com per les incongruències a l'hora d'actuar-se sistemàticament en el dit espai social.
- L'excessiu nivell d'assistencialisme genera al seu torn una mentalitat dependent de les Administracions Públiques, que limiten en moltes persones les seues potencialitats en temes de participació social, de problematització de la realitat i de criticitat. Les instàncies governamentals defenen un tipus de participació essencialment reactiva, que genera conformisme, apatia, inèrcia i les seues grans línies promouen l'ajuda, la prestació de subvencions, l'assistencialisme i el paternalisme.

- Per tendència general, en el barri no preval la cortesia, ni l'educació formal i de vegades es manifesta una comunicació de tint agressiu, caracteritzada per la desconfiança. Estos factors impedeixen la realització efectiva d'un ple acostament intercultural. Continua existint una representació negativa de les altres cultures, predominant generalment el distanciament, el recel i el dubte davant de la trobada. No es veuen les restants cultures com un senyal positiu que brinda referències constructives i necessàries per a la interculturalitat i per a la consolidació dels processos d'inclusió i cohesió social en la comunitat.
- Encara subsistixen actituds xenòfobes i racistes, que obstruïxen el procés d'integració social d'immigrants, de les minories i diversitats culturals, la seua participació social i les possibilitats de democratitzar la comunitat a través del seu desenrotllament multilateral. No hi ha representativitat de la diversitat cultural en les organitzacions socials; el poder de proposta i decisió es repartix entre poques persones, que si bé són els més implicats en els assumptes relacionats amb la quotidianitat, no tenen tots els arguments a favor seu per a fer avançar sostinguda la comunitat cap a graus superiors de potenciació.
- No hi ha sistemes d'informació dissenyats a favor de la circulació de missatges amb sentit desenvolupador i són insuficients els espais afavoridors de la convivència, dels llaços afectius constructius i de la comunicació intercultural dialògica, per la qual cosa és necessari promoure processos comunicatius que permeten l'elaboració col·lectiva d'estratègies i accions perquè la població estiga informada més activament.
- És deficitària la consciència sobre la necessitat de la integració social de les minories culturals. No hi ha obertures a la inclusió de les mateixes, ni hi ha polítiques integradores comunes que es contraposen a la limitada consciència de la comunitat entorn de la coexistència multicultural del barri i a la necessària formació i creació de llaços interculturals. Tampoc hi ha tots els punts de suport suficients que possibiliten la generació de poder en la comunitat a favor dels exclosos. A això se li suma l'innegable fet de que el procés de diàleg entre les diferents cultures és molt pobre, prevalent les distàncies entre unes i altres.
- Preval una deficient organització comunitària, la que no permet desenrotllar amb claredat els objectius estratègics que encara que inadecuadament estructurats, es visualitzen com fonamentals per a conduir el desenrotllament de la comunitat a nivells superiors de realització. Les polítiques de desenrotllament del barri no inclouen l'obertura als processos d'interculturalitat des d'una clara proposta prospectiva i adequadament planificada.
- A les condicions objectives múltiples que impedeixen un desenrotllament sostingut en el temps de les accions a favor de la participació social, de la interculturalitat, de la inclusió i de la cohesió social, se li suma la inexistència d'un comportament col·lectiu d'acord amb els requeriments de les societats multiculturals. Tot això fa necessari enfortir l'impacte en la comunitat, promoure la participació social i advocar per un procés d'interculturalitat planejat i pensat estratègicament.
- A la no existència de polítiques funcionals a favor de la convivència intercultural i de la socialització, a les eixides individuals que limiten el foment de l'associacionisme, les

busques comunitàries i les propostes a través de projectes comuns, se li ha d'afegir l'escassa motivació en la població del barri per a emprendre accions a favor de la integració i inclusió social, la qual cosa es denota amb major intensitat en el grups minoritaris culturalment, els que no se senten de manera predominant, com a parts constitutives del mateix.

SEGONA PART

LECTURES DIVERSES PER A PENSAR EN CLAU COMUNITÀRIA, INTEGRADORA I COMPLEXA

LA LECTURA POLÍTICO-GUBERNAMENTAL

Els especialistes de cada un en el seu àmbit, no poden aportar en la resolució dels problemes que impacten significativament en societat. Les societats que avancen sostinguda són aquelles capaces de construir des de la diversitat i eixe procés només es pot fer multilateralment, des dels diversos plans d'acció en societat.

La gestió política autèntica requereix de la configuració de relacions basades en el respecte, en el diàleg i en la concertació recíproca. Necessitem aconseguir i mantindre un nou tipus de relacions dels que administren i governeu la cosa pública, els ciutadans i els tècnics, per a construir democràcia amb sentit; és a dir, configurar relacions profundes que vagen més enllà dels mers esdeveniments concrets, els quals necessiten trobar solidesa en temps i espais comuns.

Les administracions públiques són components clau en la promoció d'ocupació i inserció laboral, en la formació ocupacional i integració social, en l'organització comunitària i en l'èxit de la cohesió social, en el desenrotllament local sostenible i en la promoció de formes de vida més funcionals i afavoridors d'una nutricia qualitat de vida.

És indubtable que en l'actualitat intenten, en els seus posicionaments estratègics, prestar la major atenció als grups humans que es troben en una situació de més desavantatge; no obstant això, i a pesar del creixent esforç per contribuir al desenrotllament de les comunitats aquest no resulta suficient, a la qual cosa cal afegir que "la gent porta molts anys demanant reivindicacions i s'observa un cansament natural perquè no es donen totes les respostes necessàries" (...) , "encara que els veïns assistisquen a les assemblees" (...) . "Els governs han de buscar un model de participació social que torne la il·lusió", "buscar ferramentes i recursos per a la formació i l'ocupació, per al desenrotllament ple del territori".

L'Ajuntament de Paterna ha de convertir-se en un ens promotor de desenrotllament local sustentable en "La Coma", aprofitant al màxim del possible la proximitat que té, en tant instància administrativa, amb la quotidianitat comunitària, consolidant els múltiples canals de participació social amb sentit democratitzador, per a afavorir un enriquiment òptim de les cultures representades en el barri.

On més forteses ha aconseguit aconseguir l'actuar de les eixides governamentals en el barri és en el tema dels Servicis Socials, inclusivament per damunt d'altres àrees de gran importància, però es comet un error en la forma a través de la qual es refracta el seu funcionament i impacte, fent-se des d'un clar tint assistencialista, que no reprèn totes les arestes del problema (ni de les solucions) i es presenta com una via innòcua per al desplegament sostenible d'opcions emancipadores.

Una mirada enriquida de l'assumpte, permetria que entre tots es donaren respostes integrades, generant atmosferes de renovació i de protagonismes enèrgic, on no es fragmenten les alternatives i no s'improvisen en assumptes clau relacionats amb el desenrotllament. Un Ajuntament que impulse la participació dels ciutadans i la seua necessària vinculació amb els assumptes públics, es transforma en un espai i en una important escola generadora de democràcia, capaç de desenrotllar plenament les qualitats de les persones, en el compromís compartit de construir un projecte de societat comuna molt superior. Cap eixa direcció ha de continuar enfocant els seus esforços l'Ajuntament de Paterna.

Només a través de la participació social multiforme, és que es pot contribuir al desenrotllament ple d'una voluntat política superior, on es procuren accions, perquè cada actor social des del seu rol concret, però amb una visió holística de la realitat, propose canvis substantius en l'exercici del poder. Això requereix que d'una banda, els governants, sense rebutjar radicalment els plantejaments assistencials quan estos siguen absolutament necessaris, es tracen nous incentius que afavorisquen la coordinació compartida i el desenrotllament autogestionat, potenciant criteris més corresponsables en el sosteniment del teixit social.

Si es pren com a base la situació actual, és possible concloure que la vida quotidiana en el barri "La Coma" és fonamentalment reproductiva, mecànica, poc estimulante i no donada a les propostes creatives. Per descomptat que esta escassa riquesa té de fons innumerables factors, però tampoc hi ha projectes de vida o socials d'alt vol, per a transcendir la situació actual des de formes superadores de la rutina. Excepte comptades excepcions, la creativitat i la innovació són punts quasi morts en el barri.

Esta insuficient mobilitat i riquesa de la vida quotidiana, incidix directament en la forma, dimensió, profunditat i metaobjectius de la participació social de les col·lectivitats excloses, els que per tendència, s'inserixen en esta mateixa lògica i es fan còmplices de l'estaticisme, del no-canvi, del no-compromís.

L'existència de contradiccions en els marcs polítics, econòmics, socials i culturals, impediex una expressió més plena de la participació social del Barri "La Coma", no aconseguint avançar el mateix en els seus reposicionaments estratègics amb la celeritat i constància que demanda i imposa la realitat objectiva. Les organitzacions socials, líders comunitaris i altres agents de canvi amb seu en la comunitat no es renoven, ni perfeccionen els seus estils i mètodes de treball social. A això se li ha d'afegir, que les eixides individuals obstaculitzen en gran manera les busques comunitàries i les propostes a través de projectes comuns.

LA LECTURA (INTER) ASSOCIATIVA

Una comunitat de ciutadans actius ha d'incrementar les formes associatives per a desenrotllar objectius concrets que es fusionen amb abordatges més generals. Este increment de les propostes associatives ha de donar-se complementàriament en cada un i tots els escenaris de vida quotidiana, legitimant els drets i aspiracions ciutadanes, igual que ampliant els marges a la dació de polítiques concretes, efectives, on se sintetitzen les aspiracions humanes en les àrees de salut, vivenda, cultura, educació, tot això

visualitzat des d'una perspectiva integral de la comunitat en estreta connexió amb la resta d'espais territorials.

No obstant això, en la praxi real, estes són alternatives incompletes i insuficients que no permeten l'acostament a formes organitzatives renovades i per consegüent, no donen respostes eficaces a les múltiples necessitats que les exigències galopants dels últims anys ha imposat a la societat espanyola. La ciutadania es veu fracturada, dislocada i en declivi, si centrem les dissímils contradiccions que en la praxi quotidiana la marquen. És urgent garantir la transparència en matèria de civilitat i això implica forjar i restaurar l'essència real de la ciutadania, en els plans teòrics i de praxi social.

La construcció de la ciutadania, requereix d'un compromís recíproc entre el poder públic i les persones; implica a més, un nexa fecund dels individus entre si. La participació social, com a suport de la cohesió social, de la democratització i de la legitimació política, no pot deixar de costat, sota pretext de la urgència o l'emergent, l'enfortiment d'una ciutadania que s'entenga i actue prospectivament, com una involucració efectiva dels subjectes individuals i col·lectius en els assumptes de rellevància pública. Esta doble vessant de la participació social, és fonamental per a afrontar amb efectivitat, el deteriorament de la cohesió social al llarg del territori espanyol i concretament en els espais comunitaris de la Comunitat Valenciana.

Se destrueix el tradicional, s'oferta un nou associacionisme amb poc èxit i no hi ha organització en el barri ("La Coma"), que els permeta a la gent defendre els seus drets" (...) . "Es multicausal la no participació, la desmotivació, la falta d'expectatives i l'esgotament de determinat modelo". "Hay falta d'arrelament de la població del barri, les quals estan condicionades en que les seues vivendes mai seran pròpies i açò genera falta de sentit de pertinença i llavors no s'involucren, ni s'impliquen en les soluciones" (...) . "Hi ha adherida una etiqueta de ser pobre i exclòs, el que provoca que la gent se'n vaja en compte d'involucrar-se i intentar canviar les coses" (...) . "De esta forma, és impossible aspirar al desenrotllament local.

La revitalització de la nostra vida democràtica ens obliga que avancem en una creativa corresponsabilitat de protagonismes i representativitats. Esta aposta suposa avançar cap a noves formes d'organització comunitària i d'entendre la comunitat de sentits, de forma tal que esta es referisca no sols a la població, sinó també als altres dos protagonistes, perquè el procés comunitari pugua donar-se de la manera més equilibrada possible: les administracions i els recursos tècnics, professionals i científics existents. Parlem de noves organitzacions cíviques i nous models de relació, que opten pel canvi, que abandonen la seua autonomia reduccionista i que es potencien com a interlocutors socials, com a canal que millore les relacions entre la societat civil i l'esfera pública. Per a avançar en açò és vital que les organitzacions assumisquen la importància d'este paper i que no temen eixir de l'àmbit estrictament prestacional. (Marchioni, 2001: 166-168)

És com ens assenyala un dels entrevistats en l'estudi monogràfic, "no hi ha pràcticament ningú que en les seues pràctiques aglutine a tanta diversitat que hi ha en el barri "La Coma", hi ha diferents cultures, religions i ningú oferix espais comuns com a líders o com a associacions. Tanta diversitat està impeding la unitat i el sentit de poble, però és per responsabilitat dels grups que no funcionen com es deu" (...) . "La Parròquia és un lloc de trobada de distintes cultures, no tantes com volguérem (...) . És una comunitat

xicoteta el barri i a pesar que hi ha molts cristians no es participa (...) . Hi ha interculturalitat en la parròquia, hi ha acceptació i enriquiment mutu entre les cultures" (...) . "Cáritas Parroquial ix de la Parròquia en les seues accions, en "La Coma" l'acció caritativa està més desenrotllada que en altres Parròquies, participen dones de baixos recursos i són generalment gitanes i dones d'altres cultures.

L'acció (d'impacte) professional en el barri és fecunda, variada, i intensa. "La Coma" és un dels espais socials en què impacten amb major fortalesa els professionals de l'acció social i comunitària. Això facilita d'una banda, una presa de consciència crítica per part de la ciutadania, sobre els projectes i accions que han de construir-se i proposar-se per a canviar l'estat de coses actuals en la comunitat i d'un altre, mou els fonaments per a gestar noves formes d'entendre el desenrotllament del barri en els seus múltiples plans d'acció i impacte social.

El que si ha de garantir-se a través d'esta acció professional compromesa, és que es vegem expressades en la praxi concreta, les aspiracions màximes de la ciutadania i del veïnat. Per a això, l'acció professional ha d'acompanyar a la comunitat en el seu propi procés d'autoconstitució com a subjecte actiu dels processos de canvi; mai pot substituir-la en les seues busques i itineraris per construir: esta és una màxima que no pot ser perduda de vista en cap concepte.

Encara que sempre sorgixen nous projectes, estratègies, entitats, institucions, associacions o fundacions professionals o no, que impacten en el territori, a hores d'ara podem mencionar i corrent el risc de deixar fora alguna d'elles, a les següents:

- Agència de Desenrotllament Local
- Associació Comerciants del Mercat de La Coma
- Associació Jovesolides: Xarxa Connecta o Fundació Secretariat Gitano: Projecte d'Intervenció Comunitària Intercultural.
- Associació "Dones Emprenedores de La Coma
- Associació de Familiars i Malalts Neuromusculars València (AFENMVA)
- Associació de Veïns i Entitats de La Coma o Associació de Veïns Mes del Rosari
- Associació Gitana Nova Esperança o Associació Mares i un Pare. C.A.E.S "LA Coma"
- Bar L'Estada o Associació de Cornetes i Tambors
- Col·legi Nostra. Sra. Del Redemptor La Coma
- Biblioteca La Coma
- Caritats Parroquial: Projecte de Família "Pro- Mujer" i Camí Obert.
- Casa de la Joventut

- Casa del món: Projecte Ser Dona en la meua cultura
- Centre de Salut del Barri: Unitat de conductes addictives, salut mental, medicina general i pediatria.
- Centre Infanto Juvenil
- Centre Social Juan Alfonso Vila el Capellà
- Falla " Plaça Benicarló"
- Falla "Vergen dels Desamparats"
- Farmàcia del barri
- Projecte Fent Camí o Fruiteria
- Fundació Secretariat Gitana
- Llar del Jubilat o Església Evangèlica de La Coma
- Institut Valencià de la Vivenda. SA IVADIS
- Junta de Barri La Coma
- Parròquia Mare del Redemptor La Coma
- Penya Valencianista Barri de La Coma
- Policia Local. o Destacament Servicis Socials
- I.E.S Doctor Pesset Aleixander

Este llistat ha sigut publicat pel Projecte Intervenció Comunitària Intercultural de la Fundació Secretariado Gitano en l'article: "Som la Coma: Recursos, entitats i associacions del nostre Barri". Amb el mateix volem plasmar documentadament, la diversitat de propostes que suporten el teixit associatiu del barri, en les seues variades expressions i que donen pistes sobre la seua amplitud a l'hora d'impactar significativament en societat.

La diversitat d'associacions i entitats, professionals o no, que impacten amb la seua acció en el barri, estan creant les condicions perquè la comunitat s'expresse autènticament com a col·lectivitat fecunda cap al que definix com socialment significatiu. Per descomptat que en este procés d'autoconstitució (de la comunitat) com a subjecte col·lectiu, apareixen transversalitats que espenten altre sentit; però la veritat és que van creant condicions per a fer avançar al barri en els marcs del desenrotllament alternatiu a l'actual.

LA LECTURA SOCIO-EDUCATIVA

L'educació en sentit ampli, es constituïx de tots els elements i contextos on es mou el ser humà i que d'una manera o altra, contribuïxen a la seua formació integral. Així trobem, que conformen escenaris educatius (potencials o reals) , els múltiples espais on la persona actua com a individu i com a realitat social concreta, multiforme, complexa. Només a través de l'educació, el ser humà és capaç de descobrir i significar la seua pròpia existència, reconeixent i revitalitzant al màxim del possible, el seu lloc en la societat (Angel Joel Méndez López, 2011)

La categoria educació en sentit ampli, es referix a l'educació que rep el ser humà davall totes les influències educatives de la societat, la qual cosa apunta a la propulsió d'un procés dialèctic, sintetitzat en la integració i inclusió social i en l'enfortiment dels vincles educatius-comunitaris múltiples, construïts en societats complexes com les que vivim en la contemporaneïtat.

Esta interrelació entre ambdós agències de socialització, permet l'intercanvi d'influències socioeducatives per a garantir la cooperació, la col·laboració i la integració en les solucions col·lectives de les necessitats dels fenòmens formatius i les necessitats de la comunitat, tot això ha de facilitar el benefici mutu.

L'educació ciutadana s'ha de revertir en projectes que permeten l'organització d'alternatives i claus comunes per a construir utopies possibles, generar creativitat col·lectiva, co-pensar i co-participar, en la configuració d'una dimensió integradora de l'educatiu, per a potenciar i generar capacitats, habilitats i talents, que afavorisquen les noves formes d'acostament social emancipador, en totes les diversitats culturals i escenaris d'actuació possible. Seria una educació des de, per a, per i en la praxi cívica; pràctica fecunda, substantiva i alliberadora, que no es quede en el superficial, sinó que aprofundisca en els continguts i en els valors, en les formes i en el fons, en les busques i en els aconseguixes, capaç de permetre la formació de múltiples comunitats educatives, crítiques i reflexives, que contribuïsqen a redimensionar els itineraris emancipadors per recórrer (Angel Joel Méndez López, 2011)

La solució a llarg terme passa per crear projectes, plans i estratègies educatives, que permeten la construcció de models alternatius per a gestar comunitat. El barri ha de salvar-se a través de l'educació en sentit ampli; només així podrà convertir-se gradualment en un barri responsable, capaç d'anar assumint gradualment el seu propi procés de (interlocutòria) desenrotllament. El tema educatiu és una gran prioritat per al desenrotllament del comunitari. L'educació és clau per a visualitzar el creixement sostingut del barri "La Coma".

Como se sap, molts dels discursos que observen l'educació en termes d'una praxi possibilitadora de nous horitzons per a la Humanitat, suggerint alternatives que conduïsqen cap a la resolució pròxima o "futura" d'alguns dels principals problemes del món contemporani, remetent les seues actuacions a l'adopció de nous perfils semàntics, conceptuals i paradigmàtics en els modes d'imaginar-la i practicar-la. A vegades, sent fruit de la innovació pedagògica que sorgix amb l'inconformisme creador o dels reptes que induïxen realitats o problemàtiques socials, culturals o ambientals

emergents (per exemple, en aspectes que es relacionen amb la multiculturalitat, la inadaptació i marginació social, l'oci i el temps lliure, la revolució informàtica, el mercat laboral, els valors cívics, etc.) ; a vegades, com resultat d'una reconceptualització obligada dels paràmetres institucionals de l'educació i la cultura, dels espais i temps socials, de les estructures organitzatives i convivencials, donant lloc a una variada gamma de educacions i sistemes formatius (formal, no formal, informal, d'adults, comunitària, urbana, intercultural, cívica, etc.) , generalment amb la intenció de fer més explícites les responsabilitats educatives en l'èxit d'una societat més saludable. I que, per això, s'anticipa en la lluita per una qualitat de vida en què es reconega "la interdependència i el valor intrínsec de tots els sers; afirmant el respecte a la dignitat inherent de tota persona i fe en el potencial intel·lectual, ètic i espiritual de la humanitat esforçant-se per edificar societats lliures, justes, participatives, sustentables i pacífiques". (Congrés Iberoamericà d'Educació Ambiental, 2000: 4)

És impossible convertir els nostres barris en comunitats d'indagació, on els ciutadans tots es forgen com a subjectes responsables, dotats d'una cultura integral, general i humanística, si no s'habiliten espais perquè la pronunciació del món i els malestars de l'esperit, troben un lloc d'anàlisi, d'escolta, de comprensió i interpretació. Urgix entaular una enverinada batalla contra la filosofia del mal pensar i per consegüent, del mal actuar.

La tasca de formació de comunitats reflexives i d'indagació per a l'autogestió constructiva en tots els àmbits de la societat, constitueix així una tasca prioritària del projecte emancipatori per construir. Per a això, resulta fonamental facilitar un aprenentatge formador de sentits, on es redescobrisquen i reconstruïsquen valors renovats dels propis individus i de les col·lectivitats totes. A més, aporta en gran manera en la busca de solucions per a afrontar dignament els problemes de la societat, incorporant en els seus modes d'educar una visió holística del món social, que patrocine el desenrotllament de valors, l'educació integradora i la comprensió crítico-reflexiva de la situació mundial, nacional i local contemporània.

L'educació és un concepte que es manipula axiològica i ideològicament, depenent les seues influències i resultats dels mètodes i estils que s'utilitzen, del paradigma a què corresponguen estos, depenent a més d'interessos polítics, demarcacions i arbitriarietats instintivament visualitzades. Això ens permet reconèixer la impossibilitat de formar persones i col·lectivitats educades en els valors cívics superiors, sinó s'incrusta la seua educació en una lògica emancipadora, on prime el respecte, el diàleg, la negociació constructiva, la busca de consens, l'aclariment de significats i l'aprenentatge amb sentit. Només a través de l'educació, el ser humà és capaç de descobrir i significar la seua pròpia existència, reconeixent al màxim del possible el seu lloc en la societat.

L'educació ciutadana s'ha de transformar en projectes que permeten l'organització d'alternatives i claus comunes de comprensió-actuació (no es tracta d'homogeneïtzar el pensar) , on el grup-subjecte construïska utopies possibles, genere creativitat col·lectiva, copien-se i co-participen, en la configuració d'una dimensió integradora de l'educatiu, per a potenciar i generar capacitats, habilitats i talents, que afavorisquen les noves formes d'interculturalitat i integració social emancipadora, en totes les diversitats culturals i escenaris possibles.

És en esta direcció que s'està treballant en la Comissió d'Educació del Barri "La Coma", espai de reflexió i acció socioeducativa que pretén convertir la comunitat en un escenari on l'educació i la formació contínua constituïsquen elements nuclears per al canvi emancipatori en societat.

TERCERA PART

ENTRE NECESSITATS, POTENCIALITATS I CAPACITATS: PROPOSTES DE CANVI EN COMUNITAT

EL QUE NECESSITA L'ESDEVINDRE. IDEES A CONSIDERAR EN EL PLA TEÒRIC

El barri ha de guanyar consciència de ciutadania i veïnat, a través de la praxi comunitària: praxi contestatari i contracorrent, capaç de trencar les inèrcies nihilistes que impedeixen l'avanç de les dinàmiques i apostes dignificadores. La comunitat ha de bolcar l'esforç cap a la posada en marxa d'un motor únic, que permeti una utilització efectiva de l'energia, sense fugues, ni fugues. És en esta direcció, que es necessita buscar línies teòriques i aspectes vivencials que permeten emmarcar noves propostes d'acció, capaçes de posar en dubte els corrents culturals establides; propostes d'acció que amplien els espais del veïnat i ens permeti situar-nos amb la ciutadania en el seu procés sistemàtic d'autoconstitució.

La construcció de camins vàlids per a poder funcionar com a projecte col·lectiu, implica la integració d'una sumatòria d'experiències que porten com resultant la configuració de superiors estratègies d'intervenció a nivell de praxi quotidiana. Per a això és fonamental omplir els espais cívics i induir accions canvistes; però per a induir accions és necessari estar, trobar i trobar-nos en els dissímils espais socials habilitadores de sentit. Sabem que costa dotar de vida als espais socials, però cal crear-los i confiar en les seues potencialitats per al canvi.

Els criteris que ens dóna l'experiència ens permeten modelar les relacions entre els subjectes, ser més conscients de les conseqüències i integrar camins d'aprenentatges nous. Els espais del coneixement necessiten convertir-se en espais de/para innovació social. Això és més important inclús en contextos que, com "La Coma", necessiten reinventar-se constantment per a continuar avançant.

La part de potència i creativitat està en la novetat, sense renunciar al vell que ha sigut aportatiu. Açò implica canviar la perspectiva de fer comunitat de sentits, d'habilitar construccions i estructures conjuntes i de sobrepassar confrontacions personals, col·locant els compromisos en funció de l'aportació i conquesta col·lectiva en matèria de dignitat humana. Algunes idees a no perdre de vista serien:

- ✓ Les energies possibilitadores del desenrotllament local precisen estar acompanyades de vies i estructures més vitals, més constructives als fins de promoure participació comunitària, inclusió social, cohesió social i enfortiment comunitari; han d'abraçar més la diferència cultural, convocant a la unitat d'acció, i implementant un model de participació ciutadana que permeti compartir poder i omplir de contingut social les instàncies administratives.

- ✓ La convivència intercultural possibilita entrar en connexió amb les emocions i reconduir el bon tracte a favor de la salut comuna. La convivència demostra d'esta manera, que l'Altre no és un contrari, no és un oposat, no és un antagònic perquè sí, és un semblant-diferent amb què es tenen punts en comú i aspectes singulars; cada qui ha de ser valorat en la seua singularitat.
- ✓ Afavorir que es complisca el dret a la convivència, requereix d'una labor titànica de reflexionar-se i qüestionar-se com a persones, com a comunitat humana, com a societat complexa. Els vincles afectius i el llenguatge racional a favor de la convivència permeten a les persones cultivar-se mútuament en el donar i el rebre, coneixent els referents De l'Altre i no actuant només des de posicions aïllades. Només junts és possible visualitzar i emprendre el canvi profund, amb sentit realitzador.
- ✓ A nivell de discurs dels actors més compromesos amb l'escenari estudiat, s'insistix en la necessitat de sobreposar-se a termes tan tergiversats com l'assimilació i el propi concepte d'estranger. S'impulsen plantejaments on es valoren nous esforços que contribuïsquen a superar la discriminació, l'exclusió social, els prejudis i estereotips tan arrelats tant dins com fora del barri, de forma tal que la burocràcia i la rigidesa dels criteris administratius seden el pas a programes de sensibilització, de formació i desenrotllament, que permeten donar respostes més constructives als fenòmens i situacions concretes on les diversitats culturals s'expressen i que aporten simultàniament a l'enfortiment de la cohesió social en l'enclavament comunitari.
- ✓ L'actuar en societat necessita noves maneres de brodar la vida, el científic, el cultural, l'econòmic i el polític. En el fer social es necessita un replantejament del poder per a aconseguir equilibris en les relacions, enfortir les ferramentes de coordinació i reivindicar el nivell social amb la química i els condiments necessaris per al canvi profund. Per a aconseguir-ho, és necessari un replantejament de la satisfacció de les necessitats d'acostament, de convivència i la creació de vincles nutricsis, que cobrisquen els espais carencials amb noves intencions socioeducatives.
- ✓ A l'hora d'entendre els processos comunitaris, es necessita co-construir un referencial paradigmàtic que no siga eclèctic amb la realitat social complexa, que no siga un plantejament contemplatiu o vulgar, sinó que es traduïska en un sistema integrador, encertat teòricament i epistemològicament, capaç de construir referents amb més coneixement de causa, que trobe pistes i dispare la reflexió crítica, per a ubicar la praxi en un nou llindar de propostes i transformació comunitària amb sentit dignificatori.
- ✓ És per això que optem per acostar-nos a la realitat comunitària des d'una cosmovisió dinàmica, des d'una valoració sistèmica que evoque la necessitat de pensar en xarxes, en una multicausalitat recíproca, que centre la dialèctica reflexiva com a mètode factible per a interpretar la realitat, a partir dels seus propis i contradictoris dinamismes interns: una dialèctica que compregua totes les interconnexions, les recursivitats i les retroaccions possibles i s'erigisca en

mètode actiu per a transformar l'estat de coses actuals, a partir del compromís i del reforçament de les xarxes generadores d'enfortiment comunitari.

EL QUE NECESSITA L'ESDEVINDRE. IDEES A CONSIDERAR EN EL PLA METODOLÒGIC

Tota plataforma metodològica, requerix una teoria particular sobre l'objecte i sobre l'esdevindre processual que permet integracions com un tot articulat. La metodologia teoritza no sobre els aspectes generals només, sinó que conté una teorització sobre la forma i els modes d'actuació-compromís, per part del professional de l'acció sociocomunitària, per a complir amb els objectius proposats.

Es fa urgent buscar camins de fe, que enfortisquen l'ideal realitzable d'utopia possible, en la construcció d'un projecte de societat engendrada des de baix, configurada amb els propis símbols, significats i codis dels sectors populars, a partir d'un suport ideològic que instal·le variades i necessàries vies en la senda emancipatòria de les grans majories. És clau apostar per models d'acció que donen crèdit a la cooperació, a la participació social, a l'enfortiment del teixit social, a les aliances aportatives, a les bones pràctiques i als tons conciliadors de construir societats més cohesionades, més harmonitzades i més solidàries.

El coneixement precisa ser pensat i construït d'una altra manera, des de proposicions integradores de base crítica, amb visions alternatives cap a noves experiències de transformació comunitària, que superen el progrés lineal i que recolzat en claus solidàries, legitimen el desenrotllament autèntic.

El verdader desenrotllament comunitari precisa d'una variant investigativa qualitativament diferent, que conduïska a un canvi social planificat i consolidat en l'autonomia, el protagonisme, l'emancipació i la participació real de les persones. Una metodologia efectiva, que pretenga comprendre les persones i potenciar-les al màxim, ha de ser capaç d'orientar-se flexiblement en la vida quotidiana, on les persones s'actualitzen, cresquen i constrüesquen projectes de realització conjunta.

Al endinsar-nos en una comunitat, el nostre acostament ha de ser multidimensional i sistèmic, contextualitzant-la i atenent al seu torn a les dimensions que mediatitzen els problemes a investigar, a la llum d'un marc interdisciplinari compromès amb l'acció i amb el canvi dignificador, on es permeta la lliure expressió de les construccions col·lectives dels actors socials.

El treball del professional de/en les comunitats, implica facilitar els processos on es gesta el comunitari, en la direcció de la transformació permanent de la societat, basada en el caràcter autònom i autodeterminat dels actors socials-populars i promovent la creativitat individual i comú, per a desenrotllar noves condicions socials i de transformació sostinguda, en els múltiples espais de realització-transformació-emancipació.

El comunitari implica treballar des dels compromisos mutus, en la construcció de xarxes reals, per a construir un cos metodològic integrat, capaç de generar nous àmbits de relacions ciutadanes. Les veus socials han de ser representatives de l'estat actual de la dinàmica social i han d'estar disposades a escoltar i obrir-se per a agarrar porus de diversitat. El desenrotllament del barri implica plantejar l'oportunitat d'apostar pel diferent, garantint la no discriminació i la igualtat de tractes per a tots i per a cada u. El procés d'elecció de "La Coma", com a projecte col·lectiu i com a comunitat subjecte en gestació, passa perquè el procés de consonantització, pugui elevar-se a nivells de compromís cívic, on la cohesió social es planteja com a nucli clau per construir, des del polític, fins a l'econòmic i passant pel sociocultural divers.

Les diferents cultures representades en el barri, han de trobar espais de relació com a ciutadans i ciutadanes capaces d'apostar per la dinamització de la comunitat i pel seu autotransformació en els mars de l'emancipació humana. Per a això és important, respectar i resignificar el treball metodològic que històricament s'ha desenrotllat en el barri des de la seua pròpia realitat concreta, complexa i multiforme: avançar en el que la pròpia comunitat defineix com socialment significatiu.

El procés metodològic que ha de primar en l'acció comunitària per al desenrotllament integrat del barri, necessita construir un coneixement de la comunitat que ens permeta transcendir la visió de societat troscejada i els mecanismes perversos que, per fraccionats i simplistes, impossibiliten resignificar les claus comunitàries en tota la seua expressió. Algunes exigències del moment actual, demanden recuperar el comunitari com a qualitat important del procés de desenrotllament i les diversitats, com màxima expressió per a enfortir la participació ciutadana d'una altra manera.

"La Coma", en els seus inicis, era merament una agregació artificialment i suposadament transitòria, un resultat dels comuns microenginyers de concentració. Hui, aspira a convertir-se en un escenari on es garantisca la cohesió, la cohesió social i les possibilitats de desenrotllament; ja no podem permetre que continue sent un espai invisibilitzador o amagat a conveniència, no pot continuar sent el pati posterior de València i per tant, el pati posterior de l'Espanya en crisi, de l'Europa sense direcció certa. Però no podem ser ingenus ni en les nostres anàlisis ni en les nostres intencions o propostes. La vida quotidiana del barri està carregada de múltiples matisos, de creixents conflictes i de diversos sentits que ens parlen de contradiccions de fons que matisen els sentits i els projectes de vida de la seua població.

Quan observem fenòmens socials com els que recorren sistemàticament en "La Coma", ens ve al cap l'interrogant següent: estem fracassant com societat?. És precisament en resposta a este interrogant, que hem de convertir-nos en agents de canvi, compromesos amb els processos de desenrotllament dignificador. Nosaltres pensem la comunitat des de la complexitat. La comunitat s'estudia processalment, inserint-nos en ella, des de les múltiples mediacions que la produïxen. És anar sistemàticament i romandre en ella amb l'ànim de transformar-la de manera digne. En la comunitat es troba la unitat dins de les múltiples contradiccions que s'expressen socialment. El comú és allò que és general als actors que lluiten pel canvi. Les solucions, les alternatives, els projectes de realització canvista i els programes de desenrotllament, tenen que co-construir-se per eixos propis actors.

Hem volgut reprendre una construcció i proposta metodològica que ha sigut gestada des del propi ventre de "La Coma" i que resulta representativa de les capacitats amb què històricament ha comptat el barri, per a ressorgir i imposar-se a les estructures i modes constrictius en què s'ha vist embolicat en excés. Demostra, a més, la capacitat de compromís i les busques de transformació que són conscienciades per una comunitat fartada de ser expulsada dels centres de poder i que alça amb dignitat el cap, per a reinventar-se constantment en les sendes de la dignificació humana. Ens referim al Projecte d'Autodesenrotllament Comunitari per a potenciar la cohesió social del barri "La Coma", el qual va formar part de la Tesi de Doctorat en Cooperació al Desenrotllament d'Angel Joel Méndez López.

TÍTOL DEL PROJECTE **Projecte d'autodesenrotllament comunitari per a potenciar la cohesió social en el Barri "La Coma".**

INTRODUCCIÓ

Cada vegada es fa més important en les societats democràtiques, promoure els processos de protagonisme dels actors socials múltiples, en la busca de nous desenrotllaments i formes d'inclusió i cohesió social. Això resulta més important encara en un món contemporani on els fluxos migratoris i els processos d'acostament intercultural han aconseguit elevats nivells d'expressió i la presència de creixents diversitats culturals crida l'atenció sobre la necessitat de repensar els modes de convivència, d'interacció i d'acostament humà.

Espanya és un dels països que major increment de la immigració ha tingut en les últimes dècades, i la Comunitat Valenciana constituïx la tercera comunitat del país en recepció de fluxos migratoris. De la mateixa manera, més d'un 10 % dels habitants del municipi de Paterna és immigrant, amb representació en el dit territori de persones provinents de més de 100 nacionalitats. Estes dades són clarificadors a l'hora d'entendre la complexitat dels fenòmens relacionats amb la integració, la inclusió i la cohesió social, perquè resulta impossible imaginar la concreció real de dites complexes processos, si no es consideren els seus impactes, condicionants, implicacions, conseqüències i mediacions múltiples.

Específicament en el Barri "La Coma", escenari on es constrüix el projecte d'autodesenrotllament comunitari, hi ha representació de més de setanta nacionalitats, presentant-se en el seu interior un creixent "arcoiris" multicultural, que no pot ser perdut de vista a l'hora d'analitzar el desenrotllament de la comunitat ni del municipi en qüestió. Encara que els processos migratoris no són els únics que contribuïxen a l'augment de la multiculturalitat, no és secret que donen un impuls significatiu i de vegades determinant, al procés de diversitat cultural i humana en sentit genèric. Al seu torn, és impossible construir una comunitat més cohesionada, enfortida, empoderada i organitzada, al marge de la comprensió de dites dinàmiques.

Amb el projecte es pretén potenciar la cohesió social en el Barri "La Coma", facilitant el procés de participació dels diversos actors socials en la comunitat i dels universos culturals històricament exclosos dels processos de desenrotllament que coexistixen en el territori. Es busca d'esta manera, contribuir a una integració crítica de les diversitats culturals més desfavorides, per a aportar a la transformació comunitària, en el sentit de consolidar relacions més justes i solidàries entre els diversos grups humans, finalitat que en la pràctica actual no s'aconsegueix i que resulta objecte creixent de preocupació, davant de les possibles conseqüències i impactes que esta situació puga comportar.

El projecte pretén activar un vell però impostergable anhel de participació i cohesió social, que permeta enfortir la real implicació del barri en la determinació conscient del seu propi destí. És per això que busca la generació de sintonies a l'hora d'interconnectar totes les possibles potencialitats i recursos dels seus grups humans i diversitats, per a reconstruir l'ecosistema vital de la comunitat. La finalitat del projecte és servir al bé comú del barri, per damunt de qualsevol particularisme i de qualsevol pertinença

concreta que renegue de les bases comunitàries i interassociatives existents en el mateix.

L'exclusió que caracteritza al Barri "La Coma", construït des d'estrictes interessos administratius, només se supera a través de l'articulació de la convivència i del desplegament en associacions i organitzacions ciutadanes, així com de l'articulació de processos que consoliden majors graus d'apoderament de la comunitat, en el seu camí de convertir-se en subjecte del seu propi desenrotllament. Però la cohesió social no es produïx espontàniament, sinó que es consolida a través d'un procés escalonat, que ha de ser planificat col·lectivament, d'acord amb les característiques i necessitats concretes de la realitat en què es pretén incidir. Al seu torn, les estructures governamentals, han de servir de motor impulsor i de vehicle facilitador perquè la comunitat s'enfortisca a si mateixa.

El projecte respon a les grans línies directrius que es fonamenten en el "Plan Integral de Desenrotllament Local del Barri La Coma" dissenyat en el 1997 i en el "Plan Integral de Normalització del Barri La Coma", presentat en el 2007. Però per sobretot, tracta de reflectir i respondre a les exigències de la realitat concreta actual del barri, en les seues busques alternatives de gestar comunitat.

El projecte d'autodesenrotllament comunitari és una proposta a través de la qual s'aconsegueix reconèixer les capacitats que permeten a les persones i els col·lectius socials concrets, experimentar el seu propi apoderament, autoconeixement i protagonisme en la comunitat, sent capaços, com a actors socials dignes, de plantejar noves formes d'acció social, igual que generar possibles i millors escenaris de vida emmarcats en horitzons emancipatoris. El desenrotllament del barri no pot pensar-se al marge de la participació social dels seus múltiples agents de canvi.

La participació en el barri es desplega en/de formes molt variades; esta va des de les accions que realitzen les associacions i les entitats del barri, fins a les Comissions de Treball, des de la Comissió d'Educació, passant per la Comissió d'Ocupació i Formació, fins a la Comissió Mixta, des de la implementació de projectes concrets construïts amb la facilitació d'entitats professionalitzades de l'acció sociocomunitària, fins a les activitats socialment significatives, gestades i implementades per la pròpia comunitats en el seu procés d'activació. No obstant això, no hi ha una organització funcional del dit procés, resulta insuficient ser sistemàtic en l'actuar i se no té una visió de claredat prospectiva i integral, per a contribuir al millorament continu d'este tipus d'accions. A això se li ha d'afegir, que els intents que busquen conscient i planificadament promoure els processos d'interculturalitat, d'inclusió, d'integració i cohesió social en l'espai comunitari, són escassos.

DIAGNÒSTIC

Detectar necessitats

L'espai social constituïx un àmbit, que a causa de la confluència de dissímils factors de risc d'exclusió i de no desenrotllament, han reclamat amb urgència propostes especials, tot i que encara no s'aconsegueix consolidar una política social profundament

compromesa i adaptada dinàmicament a les seues particularitats. El barri, al llarg de la seua història, ha arrossegat amb si una sèrie de problemàtiques de fons i altres que es van generant producte de les complexitats aconseguides pels nivells de convivència actuals, màximament si es fa referència a un espai-temps que es veu afectat molt directament per la crisi contemporània i els seus múltiples impactes.

Una reflexió crítica sobre la realitat social del barri, posa en relleu les següents necessitats relacionades amb el procés de cohesió social en l'entorn comunitariament i específicament amb la participació social dels universos culturals que habiten el mateix:

- ❖ Necessitat de contribuir al desenrotllament de la inclusió i de la cohesió social en el barri, a partir del foment de l'educació, de la participació social, de la cultura i de la conscienciació en temes interculturals dins de la comunitat.
- ❖ Necessitat d'aconseguir una integració real i efectiva de tots els agents socials del barri, per a facilitar els processos de protagonisme comunitari en el mateix.
- ❖ Necessitat d'incorporar la major quantitat de persones i grups socials possibles a les accions afavoridores dels processos participatius i de desenrotllament comunitari en el barri.
- ❖ Necessitat de consolidar un comportament social d'acord amb els requeriments de les societats multiculturals.
- ❖ Necessitat de potenciar els valors que sustenten el desenrotllament de la interculturalitat i l'enfortiment de la cohesió social.
- ❖ Necessitat de comunicar adequadament i per múltiples vies, les polítiques i lineaments institucionals sobre l'abordatge dels processos de participació social de les diversitats culturals en l'espai concret.
- ❖ Necessitat de contribuir amb recursos financers i materials als processos d'enfortiment comunitari i de cohesió social en les seues diferents dimensions.
- ❖ Necessitat de millorar la gestió de la comunitat en temes cardinals relacionats amb els processos de participació social de les minories i diversitats culturals i del major protagonisme de la comunitat com un tot.
- ❖ Necessitat d'enfortir el sentit de pertinença de la població, com a imperatiu per a potenciar el desenrotllament de la comunitat en tant subjecte actiu del seu propi desenrotllament.
- ❖ Necessitat de promoure processos de participació social autèntica en les accions implementades a favor de la integració social, del foment de la interculturalitat i de la cohesió social.
- ❖ Necessitat de construir i implementar projectes i estratègies integradores que permeten afrontar efectivament els problemes del barri des d'una visió integrada.

Establiment de prioritats

- A partir de les reflexions anteriors, el projecte s'orienta a potenciar el protagonisme de la comunitat en aquells assumptes que els són propis, d'actualitat i que resulten imprescindibles per a impulsar la comunitat cap a nivells superiors de desenvolupament i harmonització social. En esta direcció, un primer moment d'importància cardinal ho constituïx la formació d'agents veïnals i d'actors socials, per a facilitar la incorporació activa de mètodes i recursos, capaços de contribuir en la mesura que siga possible al foment del procés de cohesió social en el barri.
- Enfortir la identitat comunitària del barri, el desenvolupament de l'autoimatge i la creació d'accions que potencien la major cohesió, socialització i integració comunitària possible.
- Buscar i optimitzar la generació de múltiples recursos que permeten viabilitzar els fluxos informatius, la interacció social i associativa, així com la integració intercultural, en processos tan importants per a l'enfortiment de la cohesió social com ho és la participació, la convivència i la creació de xarxes socials.
- Contribuir a través de propostes concretes, a la millora de les condicions funcionals del barri, fomentant al seu torn, la promoció de la participació activa de la població resident.
- Promoure un marc de convivència intercultural, que siga capaç de potenciar el creixement personal, col·lectiu i d'aportar significativament al foment de la cohesió social.
- Contribuir en la superació i eradicació gradual de la cultura de la dependència i de l'assistencialisme que predomina en el barri i apostar per noves formes de gestar comunitat autogestionada.
- Facilitar els processos de coordinació entre les diferents institucions, organitzacions i administracions, amb la intenció de contribuir al funcionament cooperatiu de totes les instàncies, en funció dels objectius proposats per a enfortir el desenvolupament de la cohesió social en comunitat.
- Donar passos concrets cap a la integració en l'acció social, implicant els actors comunitaris en la transformació de la realitat, potenciant la presa de consciència, la participació i la màxima implicació possible en les propostes a realitzar.

En síntesi, el projecte d'autodesenvolupament comunitari pretén contribuir al desenvolupament ple de la cohesió social en el territori, encaminada de manera prioritari a generar convivència amb sentit entre tots els grups culturals existents en el marc comunitari, a viabilitzar la reconstrucció de la trama societal, així com a desenvolupar ponts i teixir vincles intersubjectius més propositius entre els actors socials residents en

el barri. No es pot pensar a aconseguir el desenrotllament ple del barri, si no s'aconsegueix una major implicació de tota la població en els seus múltiples processos participatius.

Les prioritats poden resumir-se en els termes següents:

- **Conscienciació:** Amb ella es pretén potenciar el procés de presa de consciència activa i desenrotllar una actitud crítica dels subjectes socials cap a la seua realitat, en funció del seu millorament constant. Només desenrotllant al màxim del possible els processos de conscienciació i de participació social multisentit es podran donar passos concrets en la reflexió i en la pràctica, per a canviar la situació actual entorn del foment de la cohesió social en el barri.
- **Participació:** Procés que travessa tot l'actuar del projecte, ja siga en la construcció conjunta de la proposta, així com en l'elecció, realització d'activitats, la seua avaluació i sistematització.
- **Integració:** Pretén potenciar la superació de sentiments de marginació, exclusió social, o d'autolimitació, gestant noves possibilitats d'accionar sinèrgicament entre tots els col·lectius socials organitzats, així com promovent la busca d'un major protagonisme de les diversitats culturals en la defensa de les seues aspiracions, interessos i projeccions.
- **Implicació:** Element clau a l'hora de crear una actitud d'equip i de treball col·lectiu, que permeta la generació dels aprenentatges significatius i amb sentit sobre els temes tractats.

Fonamentació del Projecte

No hi ha precedents en el Barri "La Coma" de projectes d'autodesenrotllament comunitari que s'encaminen a fomentar el procés de cohesió social en el territori. Per tant, considerant les qualitats del mateix, les seues dissímils limitacions en els plans socials, educatius, empresarials, mercantils, de qualitat de vida i davant de l'emergent diversitat cultural (valorant els creixents processos interculturals que es generen en el dit espai) , hi ha una situació de necessitat concreta per a construir el present projecte. Amb la realització del mateix es pretén aconseguir que les persones guanyen en claredat i consciència entorn de la necessitat d'assumir un rol més actiu i protagonista en els fluxos participatius, com a via factible per a accedir gradualment a nous processos decisoris sobre assumptes clau de la seua vida quotidiana.

En els moments actuals és viable i oportú realitzar este tipus d'acció conjunta i s'estan gestant condicions per al desenrotllament efectiu del projecte. Augmenten les demandes dels membres del barri entorn de qüestions bàsiques per a defensar els seus drets fonamentals. En els últims mesos, el funcionament de la Comissió de Veïns i Entitats del Barri s'ha enfortit en les seues projeccions estratègiques, de forma tal que s'estan reestructurant els seus modes de projectar-se al barri, tot i que encara el seu desenrotllament ha de continuar implicant altres dimensions alternatives i adquirir formes superiors de protagonisme; la comunitat ha trobat nous modes d'expressió

social; la participació en les reunions de les Assemblees de Veïns, Juntes de Barri i de la Comissió Mixta s'ha incrementat tant des dels plans quantitius com qualitius; les accions estratègiques que es realitzen en el barri han guanyat en solidesa i sistematicitat.

D'altra banda, el Projecte Intervenció Comunitària Intercultural de la Fundació Secretariat Gitano, ha reactivat la necessitat i possibilitat del canvi en la comunitat, creant una metodologia aportativa en la construcció d'una realitat alternativa, en la que es reconeguen els aspectes positius de la comunitat per a gestar desenrotllament des del seu propi ventre. A això se li ha d'afegir, la implicació de Caritats Parroquial, d'altres associacions i la posada en marxa del Pla d'Inclusió Social, que planteja estratègies múltiples a l'hora de visualitzar noves formes de desenrotllament alternatiu en "La Coma".

Els beneficis que s'esperen aconseguir amb el projecte comprenen un ampli radi d'acció, perquè amb el mateix es pretén guanyar consciència sobre la necessitat de la participació social per a promoure canvis necessaris en el forma de vida quotidiana de les minories i diversitats culturals del barri; aprofundir en els impactes de les polítiques socials; contribuir al desenrotllament de la cooperació i de la implicació, com a fortaleces per a trobar eixides col·lectives; guanyar en autoestima i en propostes concretes per a afavorir el desenrotllament de la interculturalitat, així com de la convivència respectuosa i harmònica de les persones residents del mateix. A més, pretén contribuir a assentar les bases i plataformes per a continuar implementant processos de millora contínua en la busca gradual d'un major desenrotllament en les estructures i del funcionament.

Són els propis problemes relacionats amb la cohesió social en el Barri "La Coma", les seues causes, conseqüències, i impactes, els que justifiquen posar en pràctica la proposta de projecte, el qual es presenta en termes de viabilitat i de novetat, a causa de la no existència d'altres projectes d'esta índole, gestats amb els principis i els fonaments definits en el present projecte, per a abordar els processos de desenrotllament en el context d'estudi. És important ressaltar que la proposta d'acció es gesta des de la pròpia comunitat, des de baix i des de dins de si mateixa i s'aconsegueix articular amb les aspiracions estratègiques de la localitat en sentit general.

Sorgix a més, com una visió integrada i alternativa a les propostes anteriors, que no han aconseguit superar els problemes relacionats amb la temàtica i els modes alternatius d'afrontar-los en el marc d'actuació. Este projecte pretén enfocar el procés des dels propis valors i estructures comunitàries desenrotllades en el barri, amb mires a l'èxit d'un canvi en la participació social, real i perdurable.

Delimitació del problema

En les revisions bibliogràfiques realitzades, no es van trobar referents científics previs, que aborden conjuntament les temàtiques centrals focalitzades en el projecte. Això comporta una sèrie de limitacions a l'hora de valorar històricament l'evolució d'estes categories en el marc d'actuació específic. Per a guanyar en comprensió sobre els dits fenòmens, s'han aplicat una sèrie de ferramentes, les quals han permès un major acostament a l'hora de delimitar la problemàtica i de treballar-la orgànicament.

Entre els problemes prioritaris reconeguts en els diferents moments pels quals va travessar el projecte, sintèticament es poden mencionar, els següents:

- L'existència de poques experiències permanents en el temps, referides als processos de participació i cohesió social en el barri; menys encara en temes relacionats amb les diversitats culturals.
- Desconfiança en les administracions, en els polítics, en els espais tradicionals, en els moviments socials barrials i en els aparells normatius que regulen i conduïxen el desenrotllament de la cohesió social en el marc comunitari.
- Dependència institucional actual del barri respecte al govern, la qual cosa ha afavorit unaseudocultura de l'assistencialisme i del paternalisme, generant de rebot, una creixent falta d'afecció a la comunitat. Al no sentir la comunitat com seua, no veuen la participació social com a eixida viable als seus problemes, ni com a alternativa per a organitzar i cohesionar el territori.
- Sentiments d'incapacitat, apatia i cansament, assumits pel gros de la població, i inclús per molts dels seus líders comunitaris tradicionals.
- Limitada consciència com a grup social sobre les seues possibilitats reals per a promoure una participació social que conduïska cap a majors nivells de desenrotllament comunitari i de cohesió social.
- Existència de contradiccions en els marcs polítics, econòmics, socials i culturals, que impedeixen una expressió més plena de la participació social del barri.
- El barri no avança en les seues projeccions estratègiques amb la celeritat que demanda i imposa la realitat objectiva. Generalment, les seues organitzacions socials, líders comunitaris i altres agents de canvi no es renoven, ni perfeccionen els seus estils i mètodes de treball social.
- Les eixides individuals limiten el foment de l'associacionisme, del teixit social, de les busques comunitàries i de les propostes a través de projectes comuns.
- Limitada consciència de la comunitat entorn de la coexistència multicultural del barri i a la necessària formació i creació de llaços interculturals.
- Hi ha molta distància afectiva entre la població gitana i els "payos", la qual cosa genera un precedent que passa factura negativament en els altres vincles a nivell de comunitat. Al existir molta repulsió i encabotament entre estes dos cultures majoritàries i més assentades en

l'espai barrial, el clima sociopsicològic que preval és negatiu i les referències no són facilitadores dels acostaments humans.

Ubicació del projecte i anàlisi sintètica de la història del barri

El Barri "La Coma" està situat a uns 12 quilòmetres de la Ciutat de València, en el districte municipal de Paterna, amb més de 6000 habitants, encara que resulta molt difícil conèixer una xifra exacta de la seua població actual, per la mobilitat constant de la mateixa. El mateix es va fundar l'any 1982, per l'Institut de la Vivenda, prenent-se per a la seua estructuració el model dels polígons residencials típics de l'època de Franco.

Des dels primers moments, va servir per a les polítiques d'eradicació del xabolisme i per a respondre a situacions socialment difícils i sagnants, convertint-se en un lloc totalment etiquetatge i estigmatitzat, constituint un espai on la frustració, les conductes transgressores, la violència, la desocupació i les disfuncions familiars i socials van cobrar dimensions molt elevades, la qual cosa va estar influït per la seua ubicació geogràfica perifèrica i pels apressants problemes d'infraestructura prevalecents en el mateix, per només citar alguns exemples.

En el barri no s'ha aconseguit quallar una massa crítica perquè l'associació comunitària madure en tota la seua esplendor i abast major cohesió social. La tendència és a utilitzar el barri com un espai trampolí per a pujar en l'escala social i després anar a viure en altres contextos. No es pot parlar de que hi ha una població assentada en el barri, perquè este és utilitzat com un pont per a accedir a altres escenaris vitals, si bé és cert que hi ha moltes persones que han romàs en el mateix des de la seua creació. Es percep que el mig és molt hostil per a aconseguir un ple desenrotllament de les persones i això contribuïx, entre altres molts factors, que no quede una memòria històrica viva de totes les lluites i èxits de la comunitat al llarg dels seus anys.

D'esta història turbulenta també s'ha generat una cultura de la participació i de la solidaritat molt superior a altres espais comunitaris. Hi ha intents de coordinació, encara que no han quallat allò que s'ha esperat, ni el que és necessari. Tot això conforma un barri de moltes iniciatives i embrions en dissímils camps de l'acció social, però circumstancials, reactius i pobres des d'un punt de vista socioeducatiu, de sistematitzat i de perdurabilitat en el temps. El panorama de la convivència en el barri, en relació al desenrotllament de la interculturalitat, és molt més ampli i al mateix temps més complex i es troba dificultat, perquè en el context no hi ha una renovació de les perspectives ni horitzons vitals; no hi ha una reorientació ni un reacomodament, ben estructurat i compartit majoritàriament, dels grans llits per on orientar la pràctica a favor de la cohesió social.

Preveure la Població

El projecte, en els seus objectius fonamentals, busca facilitar espais d'integració i inclusió social en sentit general, per la qual cosa no exclou a cap col·lectiu humà de la seua realització, en les més dissímils fases. Se centra fonamentalment en l'activació i involucració de les associacions, organitzacions, moviments socials i institucions

existents en el barri, per a aportar des de plantejaments col·lectius a l'èxit d'una major cohesió social en la comunitat.

No es limita a una edat fixa per a centrar als destinataris o beneficiaris del mateix. En les seues accions poden participar des de xiquets, adolescents, jóvens, adults i adults majors, perquè la intenció és crear mecanismes favorables als processos de participació social i al desenrotllament de la interculturalitat des de totes les edats i aprofitar totes les fortaleces i espais possibles per a construir noves subjectivitats comunitàries actuant en el barri, a favor de la millora convivencial, de les trobades humanes, del desenrotllament comunitari i de la cohesió social.

Preveure els Recursos

Recursos Humans

Es compte per a implementar les accions amb professionals del Treball Social, Educadors Socials, Mestres, Informàtics, Psicòlegs, Advocats, Pedagogs, amb professors a diferents nivells, amb agents veïnals formats, amb líders comunitaris conscients, així com amb membres de les diverses associacions que actuen en el barri.

Recursos Materials

Existixen diversos espais habilitats per a realitzar accions a favor del foment de la participació social i del desenrotllament de la interculturalitat. Es poden destacar com els més importants, les Escoles i Instituts, diversos locals d'Associacions, La Parròquia del barri, el Mercat del Barri, el Poliesportiu, altres àrees esportives i parcs.

Existixen materials diversos per a implementar les activitats: ordinadors, equipament, impressores, fotocopiadores, sales de trobada amb les condicions necessàries, Biblioteques, Ludoteques habilitades, folis, bolígrafs, disquets, projector, TV, vídeos i cassetes de vídeo, gravadora i cassetes de gravadora.

Recursos Financers

- Se compta amb un pressupost anual destinat per l'Ajuntament per a la realització d'activitats en el barri en funció del seu desenrotllament. D'este pressupost es poden destinar determinades quantitats a la implementació d'accions concebudes en el projecte, prèvia concertació amb els responsables de delimitar el mateix. En esta direcció, hi ha total suport de l'Associació de Veïns i Entitats del Barri "La Coma".
- Algunes Associacions que impacten amb les seues accions en el barri contribuïxen amb recursos financers a la realització d'activitats.

Recursos Tècnics

- Presència i col·laboració d'experts en determinades matèries. Vincles amb CeiMigra, amb professors universitaris i amb altres associacions socials.
- Assessorament de professionals.
- Tècnics que desenrotllen les seues activitats dins dels Nous programes i projectes de cooperació i desenrotllament que impacten en el barri.

PLANIFICACIÓ

Una vegada culminada la fase diagnòstica, s'elabora un pla d'acció que contribuïska a transformar la realitat actualment existent entorn del foment de la cohesió social en el barri, afavorint el desenrotllament de les estructures comunitàries. La planificació s'aborda establint-se les àrees i dimensions prioritàries sobre les quals se'n va a intervinde:

Comunicativa-Informativa i de Publicitat: És per mitjà de la comunicació que es conformen els processos col·lectius de co-construcció de significats i de busca de sentit d'una comunitat. La comunicació elimina les accions aïllades i la descoordinació, constituint una variable essencial per al funcionament de la comunitat com a sistema social complex. Al seu torn, la informació i la publicitat poden servir-li d'instruments complementadors, però mai com a substitut de la comunicació en el seu sentit ple.

Formatiu-educativa: buscarà motivar les persones i capacitar-les en les ferramentes necessàries per a participar i assumir un major protagonisme en els processos socials. La capacitació, la formació i l'educació de les persones i dels subjectes col·lectius que coexistixen en el barri, constituïx un element central per a gestar una comunitat subjecte més enfortida. Així mateix, és impossible imaginar un territori més cohesionat socialment, si no s'amplien els marcs d'educació i formació a totes les persones que habiten en la comunitat.

Sociocultural: amb esta dimensió es pretén fomentar la participació directa dels diversos universos culturals i agents de canvi en la comunitat, amb la intencionalitat de potenciar les seues demandes i intentar que assumisquen gradualment un major nivell de protagonisme en el barri. Es busca a més, augmentar la promoció dels acostaments entre la comunitat d'acollida o majoritària i els grups culturalment minoritaris, a través de la creació d'espais físics, socials i simbòlics, a fi d'enfortir els dissímils intercanvis socioculturals.

Augment de la visibilitat: este increment de la visibilitat de tot el potencial dels grups minoritaris culturalment i de tots els universos culturals existents en el barri, apareix com un primer pas positiu de desenrotllament d'actituds i percepcions en la població d'acollida o majoritària. La visibilitat no sols contribuïx a aclarir i renovar modes conductuals, sinó que resulta essencial en l'harmonització d'accions conjuntes, coordinades i prospectivament construïdes.

Creació de Xarxes: l'enfortiment del treball en xarxa entre les associacions i els moviments socials del barri, de representants de grups d'immigrants o de minories culturals del territori i d'altres agents sociocomunitaris, és crucial per a activar els processos d'inclusió, d'integració i de cohesió social.

Recreativa-Deportiva: L'esport i les activitats de recreació sana, constitueixen processos importants que permeten harmonitzar noves formes de trobada entre els representants de les diferents cultures o grups socials, propiciant vincles més positius i revitalitzadors. Els elements considerats en el moment de planificació conduïxen al compliment i a l'èxit dels objectius previstos en el projecte, els quals són:

Objectius generals:

- Contribuir a l'enfortiment de la cohesió social en la comunitat, promovent espais participatius múltiples, que amplien els marges a la interculturalitat, a la integració efectiva i a la creació de xarxes socials.
- Educar en la tolerància, la convivència, la solidaritat, el desenrotllament de la interculturalitat i el respecte a la diversitat cultural, com a bases clau en el foment de la cohesió social en el barri.
- Facilitar la participació social del nombre més gran de persones pertanyents als grups minoritaris culturalment del barri i dels restants subjectes personals o col·lectius que confluïxen en la comunitat.
- Afavorir una major integració social entre els grups minoritaris culturalment i la resta de membres de la comunitat.
- Avançar de forma progressiva, en la coordinació de les activitats, accions i projeccions socials a favor de la cohesió social, del desenrotllament de la interculturalitat i de la cooperació entre les distintes entitats socials, organismes i moviments organitzats que actuen en el territori.

Objectius específics:

- Aconseguir la màxima participació social possible en la construcció, posada en marxa i avaluació del projecte.
- Estimular en els participants les possibilitats de canvi i millora per a aconseguir la transformació activa del seu entorn.
- Augmentar l'autoestima del barri a partir del reconeixement i la consolidació del procés de participació i de la creativitat social.

- Desenrotllar actituds crítiques davant de la vida, per mitjà de la reflexió i el debat, que permeten contribuir al desenrotllament d'una comunitat més cohesionada i enfortida.
- Promoure la mobilització de tots els recursos humans i materials existents en el territori i col·locar-los en funció del desenrotllament de la participació social de les minories culturals, de la interculturalitat, de la integració i de la cohesió social.
- Sensibilitzar a les institucions i col·lectius amb representació pública en el barri, sobre la necessitat de treballar coordinadament per a facilitar el procés de cohesió social en el territori.
- Crear espais de formació i desenrotllament personal i col·lectiu en els temes tractats en el projecte.

Metodologia

La metodologia a utilitzar en el projecte se sustenta en els següents principis i característiques: qualitativa, inclouen-te, participativa, flexible, activa, didàctica, dinàmica, orientada als actors socials, als seus interessos i aspiracions, en tant subjectes col·lectius del canvi i cap a la millora de la realitat.

Qualitativa: Permet l'entrada en l'anàlisi de les complexes i intricades relacions socials, valorant els processos subjectius i intersubjectius cap al desplegament de noves qualitats del canvi. Les anàlisis se centren en la complexitat dels processos i dinàmiques que es presenten a l'hora d'abordar els mateixos.

Integrada i inclouen-te: Busca respostes integrals a les realitats complexes i contradictòries caracteritzades per la presència d'una pluralitat d'actors interactuant en diverses situacions de vida. Integra els elements materials i espirituals, per a concretar-se en processos d'objectivació cap a la generació d'una praxi integral i transformadora, on cada qui aporta, perquè cada qui val i pot expressar-se amb autenticitat i plenitud. A través de la integració i de la inclusió es configuren noves formes de viure la realitat concreta.

Participativa: És el fluir de la participació amb sentit el que pot coadjuvar al desenrotllament efectiu del projecte. Sense participació en els basaments metodològics no hi ha opcions serioses ni autèntiques per a transformar la realitat amb sentit dignificatori.

Flexible: La flexibilitat constituïx un factor que ha de primar al llarg del procés, permetent l'adaptació activa a les situacions que es produïsquen en tot moment. Això possibilitarà crear un eix de contextualització més ajustat a la realitat.

Didàctica: Els mètodes i ferramentes a utilitzar, precisen de la promoció de processos de negociació i concertació, la qual cosa donarà millor i més profunditat, harmonia i facilitats a les persones i als col·lectius involucrats, perquè es moguen cap a superiors moments de constitució crítica del projecte.

Activa i dinàmica: La metodologia ha de permetre que els participants del projecte es donen compte del que demanda la realitat. La quotidianitat esdevé en una dinàmica històrico-social i la metodologia ha d'interpretar el dit moviment i activament habilitar noves expressions de la mateixa en la generació de formes comunitàries alternatives.

Orientada als subjectes: Les persones són el sentit, el mig i el destí de tota acció a realitzar. El principal compromís és amb la societat, la qual cosa implica incloure al ser humà en cada moment del projecte i mai aïllar-ho dels processos reals en què desenrotlla el seu esperit crític. En este procés es permet que cada una i totes les persones es transformen en subjectes constructors d'una nova història i s'aposta fonamentalment per l'execució d'accions col·lectives.

Activa i dinàmica: La metodologia ha de permetre que els participants del projecte es donen compte de què demanda la realitat. La quotidianitat esdevé en una dinàmica històrico-social i la metodologia hi ha d'interpretar el dit moviment i activament habilitar noves expressions de la mateixa en la generació de formes comunitàries alternatives.

Orientada als subjectes: El principal compromís és amb la societat, la qual cosa implica incloure al ser humà en cada moment del projecte i mai aïllar-ho dels processos reals en què desenrotlla el seu esperit crític. En este procés es permet que cada una i tots els persones es transformen en subjectes constructors d'una nova història i s'aposta fonamentalment per l'execució d'accions col·lectives.

Orientada cap a la millora de la realitat: Ací es fa referència a una realitat que es capta en ho concret i que ha de potenciar-se en modes superiors de desenrotllament alternatiu, per a pensar el projecte com a proposta vàlida en el camí de la transformació comunitària.

Principals tipus d'activitats a realitzar

- ✓ Activitats comunicatives i informatives: Són accions bàsiques, perquè permeten ampliar els espais de coneixement del projecte, dels seus aconsegües i objectius estratègics. Contribuïxen a teixir ponts d'intercanvi entre els diversos grups culturals, a fomentar el diàleg horitzontal dins de la comunitat i a consolidar les xarxes socials.
- ✓ Activitats de visibilitat: Contribuïxen que el projecte es conega més en el barri. De la mateixa manera, facilita que els diversos agents socials interactuen més directament, siguin conscients de nous modes de trobades interhumanes i cresquen en el reconeixement i l'acceptació de la diferència.
- ✓ Activitats de publicitat: Constituïxen una forma complementària d'arribar als distints públics culturals i al mateix temps, pot ajudar a mostrar nous modes expressius d'estos i de la comunitat com un tot.

- ✓ Activitats de difusió: Es busca donar a conèixer les aportacions de les diferents cultures i dels dissímils moviments socials existents en el barri en tots els espais possibles i amb això ampliar les xarxes d'acció i suport.
- ✓ Activitats formatiu-educatives: Estes s'encaminen cap a la busca de nous coneixements sobre les formes d'assumir actituds més actives de les diversitats culturals i de la resta de la comunitat, davant de les seues situacions de vida i facilita als actors socials participar amb major consciència de causa en la construcció d'un barri més cohesionat i organitzat.
- ✓ Activitats socioculturals: Dirigides a aconseguir i viabilitzar el desenrotllament d'una major participació social de les diferents cultures, la interacció social i l'esperit dels principals valors de les dites col·lectivitats en el procés d'interculturalitat, a través de l'anàlisi crítica, l'aportació pròpia i conscient, així com entorn del respecte als altres universos socioculturals existents en el barri.
- ✓ Activitats recreatives: A través de la recreació se li faciliten noves formes d'intercanvi als variats universos socioculturals dins de la comunitat. Estes activitats contribuïxen no sols a promoure comunicació intercultural, sinó que enriqüen la qualitat de vida dels implicats, la presa de consciència en matèria d'aportacions col·lectives i aporten significativament a la cohesió social del territori.
- ✓ Activitats artístiques: Amb això es pretén afavorir l'expressió artística, l'originalitat i la creació en tots els sentits possibles, així com els talents i potències humanes de les col·lectivitats en el barri. És un pont a través del qual s'acurten les distàncies entre les cultures, s'augmenten les sensibilitats col·lectives i s'aprofundix en el desenrotllament de la convivència intercultural, del respecte a l'altre i la seua acceptació incondicional.
- ✓ Activitats lúdiques: Es poden nodrir de l'organització de festes i jocs que faciliten els vincles interpersonals, interassociatius i els acostaments interculturals.
- ✓ Activitats per a la creació de xarxes socials: Poden implicar trobades entre les distintes associacions del barri o altres moviments socials amb impacte comunitari. En la mesura que s'aconsegueisca consolidar la regeneració de xarxes socials en el territori, es potenciarà la cohesió social i s'habilitaran múltiples espais d'enfortiment comunitari.
- ✓ Activitats esportives: L'esport és un fenomen social que genera gran participació en el barri, per la qual cosa pot ser una clau important per a fomentar la cohesió social, la interculturalitat, la inclusió social i els protagonismes de les grans grups que habiten en el mateix.
- ✓ Activitats basades en la pròpia experiència: Ací es poden realitzar Festivals, Carnestoltes, Jocs, Folklore, Col·loquis, Jornades de Convivència, Jornades de Cooperació, Exposicions. Festes comunes (Nadal, Fi de Curs, Falles, Festes del Barri, Setmana Santa, o altres) . Elles permeten ampliar els cercles de relacions i compartir espais comuns que afavorisquen la presa de consciència col·lectiva

entorn de la necessitat de promoure la màxima cohesió social possible en el territori.

Tècniques i Instruments facilitadors dels processos socials

- ❖ Treball en grups xicotets, per a buscar nova informació sobre els temes a tractar, facilitar l'intercanvi directe entre les persones, promoure el diàleg amb sentit, crear xarxes de suport més funcionals i garantir una comunicació horitzontal que afavorisca l'eixida col·lectiva de les solucions.
- ❖ Treballs en grups grans, per a facilitar les activitats dels col·loquis i de les exposicions, de les festes massives i dels festivals, entre altres de gran abast. Això contribuïx a donar un major impacte en el nivell comunitari.
- ❖ Treball individual per a assimilar nous conceptes, modes de reflexió i noves pràctiques en el tema de la cohesió social. Es pot comptar per a la implementació efectiva del mateix, entre altres persones, amb líders comunitaris, agents de canvi, facilitadors socials, possibles multiplicadors del procés.
- ❖ Tècniques de creativitat, que permeten majors nivells de desenrotllament humà i l'obertura multilateral dels subjectes personals i col·lectius a les noves diversitats culturals i a les dissímils formes en què se'ns presenta la vida amb totes les seues diversitats. Al seu torn, contribuiran a ampliar al màxim les formes expressives dels involucrats, en temes que centren el seu interès i aspiracions.
- ❖ Tècniques de participació múltiples: amb elles es busca habilitar tots els espais d'involucració i de protagonisme possible en les persones, perquè s'assenten parts actives del procés i es comprometen amb el mateix i amb els seus resultats i impactes.
- ❖ Tècniques de sensibilització, les que contribuiran que els subjectes del procés adquirisquen un major desenrotllament, en termes emocionals fonamentalment, sobre les categories centrals del projecte. La presència de les emocions serà un element complementador de la reflexió per a promoure canvis en totes les dimensions personals possibles.
- ❖ Tècniques de reflexió: facilitaran la capacitat de reflexió, de qüestionament, de crítica, d'anàlisi problematitzador i permetran proposar alternatives concretes de desenrotllament a la situació actual.
- ❖ Entrevistes individuals, les que complementaran les accions d'impacte grupal i al seu torn, ampliaran els marges investigatius sobre els temes proposats, entorn dels moments diagnòstics, de busca de solucions, d'avaluació i sistematització.

- ❖ Tècniques de motivació, per a contribuir a generar forces motrius en els subjectes del procés, que permeten un major dinamisme, activació, generació d'alternatives i busques de solució.

Temporalització

Una vegada planificades les activitats, la temporalització ha de considerar els aspectes següents:

- És possible i necessari executar les accions amb una freqüència sistemàtica en el temps i realitzar l'avaluació integral de les mateixes cada sis mesos.
- Realitzar un mínim d'una activitat al mes, les quals poden ser variades en la seua forma i continguts i es poden nodrir de diversos modes d'acció, així com recolzar-se en múltiples grups socials o persones que li donen una major heterogeneïtat i riquesa a les mateixes.
- Vincular-se en la seua implementació amb algunes institucions, associacions, o altres entitats, que permeten la gestió efectiva dels recursos necessaris per a organitzar i projectar les activitats. S'han de rotar les responsabilitats de les associacions i entitats del barri implicades en el projecte per a coordinar la implementació de les accions cada un cert temps. Proponem tres mesos com el temps idoni per a les rotacions.
- En el cas concret de les accions de capacitació o educatives, les sessions o propostes formatives es poden realitzar setmanal o quinzenalment i per un període de temps de dos a tres mesos.
- No obstant això, no es proposa un temps d'implementació rígid del projecte d'autodesenrotllament, perquè el mateix ha d'anar-se'n executant segons es vagen creant les condicions per a això i s'aconseguiquen majors processos de protagonisme i conscienciació per part de la població que ho executarà. No obstant això, la seua posada en pràctica no ha d'estendre's molt en el temps, perquè poden canviar les circumstàncies en què va emergir el procés, per la qual cosa considerem important començar immediatament que la comunitat haja validat el mateix.

APLICACIÓN-EJECUCIÓN

Una vegada culminada l'etapa diagnòstica i de planificació, es passa a la fase d'execució, moment en el qual es portarà a la pràctica allò que s'ha concebut en les instàncies prèvies. Este procés d'implementació s'orienta i nodrix de les accions i visions presentades amb anterioritat, però al mateix temps enriqueix en la pràctica el prèviament planificat, donant-li un sentit més dinàmic i integral al projecte.

Allò que s'ha planificat no és una camisa de força, és una guia cap al procés de desenrotllament i per consegüent és flexible, enriquidor i perfectible; cap eixa direcció s'encamina el procés d'execució, el qual es recolza en els següents principis d'actuació:

- Promoure el protagonisme de les persones en tots els moments d'implementació del projecte. (Treballar des de les persones, amb les persones i per a les persones) . La participació és el principi fonamental i transversal del projecte.
- Amb el projecte es busca contribuir al desenrotllament sostenible de la comunitat en les seues principals aspiracions i eixides estratègiques. Només és possible referir-se al foment de la cohesió social en el territori, quan la comunitat assumisca el control i l'autogestió del seu propi desenrotllament.
- Facilitar una gestió integrada en cada un i tots els moments d'execució de les accions.
- La posada en pràctica del projecte ha de contribuir i al mateix temps recolzar-se en l'articulació de les distintes sinergies que afavoreixen l'acció de forma sistemàtica.
- Ha d'imperar una lògica transdisciplinar en cada una de les actuacions i propostes.
- El projecte, perquè siga efectiu en la seua fase d'aplicació, ha de presentar un caràcter obert, on prime la dimensió exploradora del mateix i la seua voluntat d'acció col·lectiva, a més de ser viable socialment.

AVALUACIÓ

Avaluació de diagnòstic

En el procés d'arreglada de dades es va buscar sempre la prevalença del contacte directe amb la situació concreta baix estudi, perquè la variant metodològica assumida i les tècniques amb caràcter participatiu, van contribuir a això. Les causes que van generar els principals problemes relacionats amb el procés de cohesió social i que han sigut presentades amb anterioritat en el projecte, van ser adequadament debatudes i contrastades; les mateixes són:

- ❖ Escassa motivació en la població del barri per a emprendre accions de protagonisme social. A esta falta de motivació se li suma l'apatia, el

desànim, el baix sentit de pertinença de moltes persones i la poca implicació en les accions barrials.

- ❖ Deficient organització comunitària, la qual cosa no permet desenvolupar amb claredat els objectius estratègics que encara que inadequadament estructurats, es visualitzen com fonamentals per a conduir el desenvolupament de la comunitat a altres plans superiors.
- ❖ Les polítiques de desenvolupament del barri no inclouen l'obertura als processos d'interculturalitat des d'una clara proposta prospectiva i adequadament planificada.
- ❖ Existixen problemes amb els sistemes informatius del barri, mancant-se de línies d'acció clares en este sentit.
- ❖ Deficient formació en les diverses instàncies i dimensions relacionades amb els processos de participació, integració i cohesió social a nivell de comunitat.
- ❖ Sobre-esgotament o càrrega excessiva d'alguns dels principals líders comunitaris i membres més representatius dels diversos universos culturals, generada fonamentalment per la creixent quantitat de tasques i sobrecàrregues de dissímils tipus a què s'enfronten.
- ❖ Condicions objectives múltiples, que impedeixen un desenvolupament sostingut en el temps, de les accions de participació i cohesió social.
- ❖ Problemes amb la planificació estratègica i amb les busques de desenvolupament comunitari en el barri.

Avaluació del procés

Este tipus d'avaluació implica una anàlisi crítica, permanent i sistèmic sobre com es va a desenvolupar el projecte en tot el seu esdevindre. D'esta manera, permet garantir una retroalimentació constant de la pràctica comunitària. La mateixa està encaminada a supervisar l'execució del projecte d'autodesenvolupament, apreciand els èxits parcials i considerant les condicions en què els mateixos es van aconseguir, permetent l'entrada a valoracions entorn de les accions i els resultats que, encara sense estar previstos, es produïsquen.

L'avaluació de procés és essencialment formativa i utilitza com referent i criteri general el que preveu el projecte d'autodesenvolupament comunitari. De forma tal, que els seus resultats permeten orientar les decisions que durant la marxa han de fer-se del projecte de canvi, millorant d'esta manera el procés, així com garantint el resultat final i l'eficàcia del mateix. L'avaluació garanteix la implicació, així com el desenvolupament del poder ser dels subjectes protagonistes. Seria una avaluació des del propi procés i no des de fora d'este.

Avaluació Final o de Resultats Ací s'avaluen els resultats finals immediats del projecte, analitzant-ho des d'una perspectiva orgànica i de totalitat. S'analitzen els resultats finals una vegada produïts els mateixos, la qual cosa permet orientar la presa de decisions sobre el futur del projecte entorn de la seua continuació, extensió, reformulació, finalització i altres eixos centrals.

El procés pot donar entrada a l'avaluació dels resultats, en termes d'actituds, de projectes i propostes col·lectives, la qual cosa fa de la mateixa un espai de crítica i autocrítica cap al millorament humà total, que permet comprendre no sols el que succeïx en la praxi, sinó també per què i com succeïx.

ESTRATÈGIES DERIVADES DEL PROJECTE

El projecte d'autodesenrotllament comunitari precisa sustentar-se en diferents estratègies, que li permeten aconseguir transformacions substantives en el forma de vida actual del barri i d'esta manera, concretar-se cap a tots els nivells de realització possible. És per això que ha d'integrar-se per estratègies orgànicament articulades, que faciliten la busca del desenrotllament sostenible de la comunitat.

Els subjectes que constrüixen el projecte, consideren com significatiu que tots els actors desenrotllen una suficient preparació comunicacional i educativa, per a assumir els reptes que afronta el projecte i consideren que les estratègies que integren el mateix, deuen construir-se democràtica i participativament, definides a partir de les pròpies potencialitats dels subjectes individuals i col·lectius, sent capaç de permetre que les propostes articulen les múltiples formes i dimensions en què es desembolica la quotidianitat comunitària.

Estratègia de Comunicació

Principals postulats en què se sustenta l'Estratègia de Comunicació

L'Estratègia de Comunicació respon a la necessitat de planejar un sistema comunicacional que contribuïska que la població de "La Coma" conega no sols l'existència del projecte, sinó que siga informada i participe més activament de les activitats i accions del mateix, en el sentit de donar-li una major visibilitat a les seues propostes concretes, però sobretot, per a contribuir al seu perfeccionament a través de la màxima implicació possible de les diverses col·lectivitats socials.

Es proposa este tipus d'estratègia per l'alta potencialitat que brinda per a involucrar els destinataris, com a protagonistes de la mateixa i no com a mers espectadors. Això enfortix els distints canals comunicatius en l'obertura a un paradigma alternatiu per a transformar la realitat comunitària, sempre a partir de la concertació dels propòsits grupals en representació dels interessos comunitaris generals, la participació i la involucració real en la realització estratègica.

En este sentit, es pretén activar les xarxes de comunicació que integren i mobilitzen la subjectivitat social en la comunitat, perquè després de detectar les problemàtiques i formes de vida actuals reconeguts per la població, s'aconsegueixca aprofundir en la reflexió i potencien noves representacions que afavorisquen el canvi d'actituds i la creació de models alternatius d'actuació.

D'ací que es busque la potenciació d'una subjectivitat quotidiana saludable, on apareguen majors possibilitats de creixement i autogestió, des de la implicació, la comunicació i l'establiment de nivells de cooperació, que donen pas a l'aprenentatge significatiu en la major quantitat de persones i col·lectivitats possibles. Per a això es requereix aprofitar la riquesa i diversitat d'espais de participació, en funció del propi autodesenrotllament del grup social, en la busca d'un consens real que s'aconsegueixca a partir d'un diàleg multilògic, constructiu, franc i obert, capaç de permetre que les persones cresquen i es transformen.

No poden ser programables els resultats de l'Estratègia Comunicativa, la qual no pot assumir-se rígidament, sinó que ha de caracteritzar-se per la seua flexibilitat i adequació a les circumstàncies concretes. Això és comprensible si es partix del supòsit que l'Estratègia Comunicativa busca produir i no limitar el desenrotllament, perquè constituïx un procés de creació per al qual no hi ha algorismes ni receptes, sinó que s'erigix en una comunicació multidualògica i sinèrgica, que transcorre en xarxes de direccions múltiples; no obstant això, ha de deixar marge a la creativitat, perquè en ella radica la força de la personalitat total de l'individu i del col·lectiu.

Es poden destacar com a principals característiques de l'Estratègia de Comunicació, el seu caràcter dinàmic, sistèmic i processual, els quals orienten el seu accionar per a incidir sobre la situació problema detectada. Els factors que la componen posseïxen una mútua interdependència i interrelació entre si, ja que en la mesura que es modifica un element de la mateixa, afecta els altres en algun sentit. Això demanda ajustos continus segons les direccions que vagen succeint-se en la pràctica. Per tant, esta no pot ser entesa com una proposta definitiva, sinó com un procés d'orientació per a l'acció. D'ací s'inferix que els continguts dels seus components poden patir modificacions i reajustaments, d'acord amb cada situació concreta.

Discurs Bàsic

Constituïx un imperatiu convertir el tema de la cohesió social en el territori en un element de reflexió, indagació i exploració experiencial i cognoscitiva total, per a contribuir al floriment d'estructures comunitàries més segures i saludables. Amb això es pretén l'habilitació de noves formes de participació, perquè el barri es responsabilitze de les seues pròpies problemàtiques i situacions, sent capaç d'emprendre nous camins d'acció social. Açò significa que s'ha de tindre accés a la informació bàsica i les polítiques necessiten ser explicables amb total transparència, abans de que s'exhorte a la comunitat a participar. Esta participació ha de reflectir els projectes de vida dels subjectes membres i potenciar la consciència crítica respecte a estes situacions quotidianes.

En els fonaments del canvi que es gesta, es troba l'acte de comunicació, com un d'obertura i interacció democratitzadora, on fluisca el creixement col·lectiu i s'aconsegueix la producció d'una subjectivitat que no sols estiga influïda pel que es comunica, sinó també per la forma en què es comunica. D'ací es deriva la necessitat d'establir una comunicació educativa, democratitzadora i dialògica, per a transformar esta realitat comunicativa a partir d'una acció i un compromís que es va construint solidàriament en la pròpia història de la relació que s'establix. Només en això pot reconèixer-se la verdadera justícia social i cultural.

A partir d'ací es pretén modificar esta situació perseguint com:

Objectius Estratègics

Objectiu General:

- ❖ Proposar una Estratègia de Comunicació que contribueixca al foment de la cohesió social en el Barri "La Coma".

Objectius Específics:

- ❖ Propiciar fluxos de comunicació eficient en la comunitat, on s'aborde discursivament allò que s'ha relacionat amb les accions d'educació i conscienciació en els diferents processos d'intercanvi cultural i d'enfortiment de la cohesió social.
- ❖ Potenciar a nivell comunitari el procés de participació social de les minories i diversitats culturals, recolzant-se en els mitjans de comunicació i la resta de suports informatius i comunicatius que es pugen gestionar i habilitar en el barri.
- ❖ Promoure a través de la comunicació interpersonal, intragrupal, intergrupala, interorganitzacional, intracomunitària, o extracomunitària, els diferents productes i accions educatives, investigatives, organitzatives i culturals (sobre els eixos teòrics tractats) de la comunitat, a fi que els públics interns i externs a esta, pugen accedir a ells.
- ❖ Traçar accions organitzatives de comunicació que recolzen la realització de les múltiples activitats i que s'encaminen a l'enfortiment de les estructures comunitàries.
- ❖ Utilitzar mecanismes de retroalimentació dels processos de comunicació, que permeten avaluar els nivells de desenrotllament aconseguits per la comunitat en matèria de cohesió social.

Interdependència entre les línies d'acció

Les línies d'acció es troben estretament interconnectades entre si, posseint un caràcter cíclic, d'interrelacions sistemàtiques, on el procés d'acció se succeïx tantes vegades com siga necessari. Vista la comunitat com un espai complex d'interrelacions recíproques, no pot parcel·lar-se en el seu abordatge des de les diferents línies d'acció, perquè d'una manera o altra, en major o menor sentit, totes les directrius estan en una mútua interdependència i sincronització.

Línia d'acció organitzativa

Esta línia d'acció contribuirà a la implementació efectiva de les altres línies. Per la necessitat de determinar el que es vol fer i el com realitzar-ho, es torna vital considerar els elements organitzatius que garantiran el compliment de les activitats requerides i la forma en què estes interactuen entre si, per a aconseguir una millor funcionabilitat i efectivitat estratègica.

Accions que responen a la línia organitzativa

- ❖ S'organitzen diversos cursos especialitzats sobre el tema de la cohesió social, per a la capacitat i formació dels diversos col·lectius en el barri, ja siga a través de líders comunitaris, agents socials o de persones interessades a formar-se en esta matèria.
- ❖ Es planifiquen activitats comunicatives múltiples per a contribuir a l'aprenentatge significatiu dels processos relacionats amb la interculturalitat, la participació social, la integració i la cohesió social. (Ací es proposa la realització de Tallers, Jornades formatives i reflexives, o altres accions)
- ❖ S'avaluen les accions que realitzen les associacions per a inserir els temes de la cohesió social i els seus múltiples processos bases, en les dinàmiques comunicacionals de cada una d'elles. (Es proposa la utilització d'informes, trobades periòdiques amb la població, bústies de suggeriments, aplicació d'enquestes, entrevistes)
- ❖ És factible que l'Associació de Veïns i Entitats del Barri, realitze activitats trimensuals per a abordar l'anàlisi i els graus de desenrotllament aconseguit en el barri en el tema de la cohesió social. (Es recomanen xarrades de reflexió, taules redones, debats dirigits, tallers)
- ❖ Resulta oportú utilitzar els diferents espais informals de la comunitat (trobades casuals, esmorzar, cafè, o altres) per a inserir els debats sobre la necessitat de promoure la participació social dels grups minoritaris culturalment i d'augmentar els nivells d'organització comunitària.

- ❖ Es realitzen Caminades Interculturals, Visites a llocs Ecològics de Referència que puguin servir com a espais d'acostament intercultural i Jornades de Convivència, on es viabilicen espais múltiples per a l'intercanvi comunicatiu i l'aprenentatge significatiu.
- ❖ Es creen Comissions de Treball per a promoure debats sobre el procés de cohesió social en el territori i amb temes relacionades amb la dita categoria.

Línia d'Acció Comunicativa

Esta línia d'acció permetrà promoure múltiples processos participatius que facilitaran l'elaboració de programacions conjuntes, així com aconseguir que la població no sols estiga permanentment informada, sinó que siga més protagonista dels seus processos de desenrotllament.

En l'Estratègia s'utilitzaran tres estils de comunicació segons el propòsit comunicatiu que impere en cada moment concret:

- La purament informativa, que té com a finalitat la transmissió d'informació, concretant-se en l'expressió de determinat coneixement per a la seua posterior utilització i es vincula fonamentalment amb el contingut dels missatges comunicatius i no amb el procés com a tal.
- La comunicació persuasiva, que pretén convèncer i obtenir la voluntat dels destinataris perquè s'adherisquen a determinades idees o objectius i que es recolza fonamentalment en el cognoscitiu, encara que exercix influència en els elements volitius. Amb ella es pretén que els destinataris acaten la proposta que es realitza i puguin ajustar i regular la seua conducta d'acord amb eixos missatges.
- La comunicació participativa o dialògica, que permet una relació sinèrgica-comunitària, d'intercanvi i diàleg entre els interlocutors, els que des d'una total reciprocitat i acceptació de l'altre, promouen debats d'idees, amb sòlides argumentacions i cresquen com a persones en eixe procés de compartir-construir solidari. (Idees implícites en obres de Jesús Martín Barber, Antonio Pascuali, Paulo Freire, Fernando González Rei, Manuel Calviño)

Este últim tipus de comunicació ha de prevaldre davant dels estils de comunicació més dirigistes i per a això es deuen crear espais multisentits, amb l'objectiu de compartir experiències, coneixements i sentiments, en un intent de comunicació més plena, que impliqui el retorn del diàleg i el reconeixement de l'altre com a interlocutor actuant.

Accions que responen a la línia comunicativa

- Es podrà crear un Grup de Comunicació que coordine les accions comunicatives relacionades amb els processos de cohesió social en el barri i que estaria en contacte sistemàtic amb les entitats rectores d'esta dimensió en l'Ajuntament de Paterna.
- És factible crear un Grup de Divulgació Comunitari, on es done a conèixer el Projecte d'Autodesenrotllament i les seues eixides estratègiques i es coordinen propostes per a la seua implementació efectiva.
- S'ha de potenciar la utilització dels diferents mitjans amb què es compten en el barri (pàgines Web, Internet, correu electrònic, Revistes Electròniques, La Ràdio del barri, mitjans audiovisuals, elements gràfics, entre altres) per a donar promoció a les diverses accions que sobre el desenrotllament de la cohesió social i la busca de la participació social de les minories culturals es realitzen en la comunitat.
- Es poden habilitar "Kioscos d'Información" a través dels quals s'informe sobre temes relacionats amb el procés de participació i cohesió social en el barri i amb la busca de la interculturalitat. Poden actuar a més, en el dit context i de forma complementària, grups de música i de danses, alhora que es poden presentar pintors i escultors de diferents cultures, reflectint en les seues obres creacions amb un sentit d'acostament humà intercultural.
- Els professionals (ja siguen del barri o altres especialistes invitats) coneixedors de les dimensions que es treballen en el projecte i els investigadors sobre la temàtica, poden realitzar sessions de contactes personals -via "porta oberta" i "cara a cara"- amb persones interessades a debatre, reflexionar i conèixer sobre els temes centrals del projecte. (S'habiliten locals per a això, encara que poden realitzar-se accions ambulants o a l'aire lliure, per a promoure major massivitat).

Línia d'Acció Educativa

Les accions educatives han de recolzar-se en els principis de l'horitzontalitat i la participació, així com en la consecució del procés d'aprenentatge per mitjà de l'acció, per a propiciar canvis profunds en els subjectes individuals i col·lectius.

Accions que responen a la línia educativa

- És factible la realització de Tallers de Formació sobre la cohesió social, l'estudi de les diversitats culturals i els processos de desenrotllament comunitari sostenible. (Es recomana involucrar a les associacions o altres grups socials en estes activitats)

- S'implementen accions de suport al sistema comunicacional, consistent en el muntatge d'Exposicions Interculturals, Cartells de Nacionalitats, Murals Informatius i en la realització de Concursos sobre les històries de les cultures, Campanyes d'Integració Social, mítings reivindicatoris i discussions de les principals disposicions jurídiques que regulen allò que s'ha relacionat amb la participació social, la inclusió, la cohesió social, els processos d'integració social, el desenrotllament local, els processos migratoris, o altres afins.
- Promoure la realització d'un "Festival Anual Antirracisme" que entre els seus objectius pot tindre la intenció d'augmentar la sensibilització pública i mostrar que els immigrants i els grups culturalment minoritaris només són diferents, no inferiors ni superiors. Ací es poden realitzar accions recolzades en la poesia, la música, el teatre, l'esport, les arts en general, les begudes i menjars del món, la literatura de cada país, exhibició de robes del món.
- Promoure projectes de lectures en el barri, amb l'objectiu de fomentar el paper de la biblioteca com a espai necessari que pot contribuir a potenciar el desenrotllament de la població comunitària i incentivar el diàleg intercultural.
- Desenrotllar un Multiespectàcul per a promoure les cultures gitana i espanyola, així com per a facilitar l'intercanvi de totes les aportacions interculturals coexistents en el barri.

Línia d'acció investigativa

Es partix del supòsit que el procés d'investigació oferix a les persones un ric conjunt de situacions, igual que d'experiències significatives i rellevants per a intercanviar i confrontar les seues idees, hipòtesi i opinions sobre el món, així com l'oportunitat de reflexionar sobre les accions realitzades i els resultats obtinguts, recolzant-se en les aportacions i ferramentes instrumentals que cada disciplina brinda, per a accedir a una interpretació crítica i a una comprensió de la realitat com a totalitat.

Accions que responen a la línia investigativa

S'estimula la presentació de treballs d'investigació en esdeveniments científics, propiciant-se la interacció entre estudiosos de diferents especialitats interessats en la temàtica.

Es promou l'execució de projectes d'investigació o d'impacte social relacionats amb els temes de la cohesió social del territori, amb la participació de les minories culturals en la comunitat, amb el desenrotllament integral del barri, amb els drets dels immigrants, o altres afins.

Subjectes, Nivells i Abast:

Es pretén treballar en la implementació de les accions, amb la coordinació efectiva de tots els actors implicats del procés de desenrotllament comunitari, és a dir:

- Amb la població del barri, així com amb tots els agents socials que impacten amb les seues accions en el mateix.
- Amb les estructures governamentals representades.
- Amb els diferents professionals i la resta de recursos humans existents en la comunitat.

Es partix del supòsit que una estratègia perquè siga efectiva en les seues pretensions implementadores, ha de comprendre tota la realitat i els variats components que la conformen. Responent a este mateix principi d'integralitat, es buscarà conjugar el nivell personal, el grupal i el comunitari, perquè les diferents línies d'acció considerades, operen en estos tres vessants i encara que el nivell grupal serà el de major significació, no es descuidaran els altres marcs d'actuació, que aporten sòlids arguments i espais potenciadors per a la modificació de comportaments i la creació d'actituds afavoridores d'un major protagonisme social.

D'altra banda, la present estratègia s'ha dissenyat i concebut per a operar a l'interior de la comunitat, per la qual cosa posseeix un abast local, el que no vol dir que desconsidere altres possibles espais, elements i fonts fora dels marges d'este context, ni que deixe de ser necessària la utilització de processos d'inclusió que no es troben precisament dins de les seus fronterers. A més, resulta profitós disseminar i sistematitzar les experiències, metodologies i altres procediments, que en este context brinden resultats positius i puguen estendre's (respectant les situacions sociohistòriques concretes) a altres espais d'actuació.

Avaluació

L'avaluació dóna la mesura de si allò que s'ha aconseguit en la praxi s'acosta i respon als Objectius Estratègics traçats en l'Estratègia Comunicativa i com s'aconsegueix o no, la implementació de les variades i interconnectades línies d'acció, per a permetre una readequació racional i una optimització en el vincle dels actors socials a l'interior de la comunitat.

L'Estratègia de Comunicació no pot ser avaluada fragmentadament, la qual cosa requereix la integració de les múltiples dimensions on es dóna l'actuació sociohistòrica de la població del barri. Ella ha de considerar la interrelació sistèmica que s'establix entre els components del procés interactiu, on es compartixen significats en les plurals situacions educatives i formatives, que en el context propi de la comunitat estan relacionats amb les accions que des de la planificació estratègica, s'encaminen cap al foment d'una cohesió social superior en el territori.

L'avaluació ha de quedar emmarcada i nodrir-se dins de la trobada d'experiències i vivències finals obtingudes al llarg de tot el procés, la qual cosa permetrà endinsar-nos en la valoració de l'impacte que sobre la problemàtica concreta aporta l'estratègia. L'avaluació requereix d'un seguiment que es realitzarà en diferents moments, sempre mitjançant espais de temps prudencials que faciliten la possibilitat al canvi. D'esta manera, es permetrà la presa de mesures per a aconseguir una major efectivitat en la implementació de l'Estratègia de Comunicació.

Ella ha de realitzar-se col·lectivament (el que no desconeix l'avaluació individual) i de manera sistemàtica, per a verificar l'impacte que causa l'estratègia en la comunitat. Ha de ser a més, una avaluació formativa que comprega l'autoavaluació, la coavaluació i l'heteroavaluació. En este sentit, és necessari que avalue el compliment dels objectius proposats en el programa estratègic. Per a realitzar la mateixa, poden ser útils tècniques com l'observació, tant directa com indirecta, el sondeig d'opinió i altres procediments complementaris, que permeten la creació de mecanismes de ressorts interns per a l'autodesenrotllament de la comunitat com un tot.

Logística: Recursos bàsics amb què es compte per al desenrotllament de l'Estratègia

Partint d'una anàlisi minuciosa de la posada en pràctica d'esta Estratègia Comunicativa, es determina que es compta amb els recursos humans i materials per a la seua implementació efectiva.

Recursos Humans

Divulgador. Dinamitzador Comunitari. Informàtic. Personal capacitat. Col·laboradors sobre la temàtica. Capacitadors. Estudiants capacitats.

Recursos Materials

Ordinadors. Disquets. Projector. TV. Vídeos i cassetts de vídeo. Gravadora i cassetts de gravadora. Correu electrònic. Paper. Impressora. Fotocopiadora.

ESTRATÈGIA EDUCATIVA

L'Estratègia Educativa és definida per María Antonia Rodríguez del Castillo com la projecció d'un sistema d'accions a curt, mitjà i llarg termini, que permet la transformació dels modes d'actuació de les persones per a aconseguir en un temps concret, els objectius compromesos amb la formació, desenrotllament i perfeccionament de les seues facultats morals i intel·lectuals. Segons l'autora, tota estratègia educativa ha de tindre els moments següents:

- I) Introducció o Fonamentació: Ací s'establix el context i la ubicació de la problemàtica a resoldre, així com les idees i els punts de partida que fonamenten l'estratègia.
- II) El diagnòstic, que indica l'estat real de l'objecte i evidència el problema entorn del qual gira i es desenrotlla l'estratègia.
- III) Plantejament de l'objectiu general.
- IV) Planificació estratègica: Ací es definixen les metes o objectius a curt, mitjà i llarg abast, que permetran la transformació de l'objecte, des de l'estat real, fins al desitjat. En este moment es proposen les accions, recursos, mitjans i mètodes, per a complir amb els objectius proposats.
- V) Instrumentació: En esta fase s'explica com s'aplicaria l'estratègia, davall quines condicions, durant quin temps i fan falta els responsables i participants.
- VI) Avaluació: Es definixen els èxits i els obstacles que s'han anat venent, realitzant-se una valoració de l'aproximació aconseguida a l'estat desitjat

Fonamentació de l'Estratègia Educativa

La present estratègia emergix de la necessitat de proposar accions múltiples per a autenticar en el barri el paper de l'educatiu en les seues variades dimensions, així com en l'activació de les potencialitats dels subjectes individuals i col·lectius dins de l'escenari comunitari concret.

L'estratègia educativa que es proposa, se suporta en les següents concepcions i criteris:

- ✓ Deu veure's com un tot integrat i sistèmic, que permeta en cada moment de la seua realització, fomentar la participació plena, la interacció i la

cooperació profunda entre cada un i tots els participants (actors personals o col·lectius).

- ✓ Els procediments, concepcions i mètodes que habilitaran la mateixa, van cap a la busca dels elements dinàmics, afectius, motivacionals, volitius, axiològics, actitudinals i comportamentals, que es configuren en la història personal dels subjectes individuals o socials i en les seues situacions de vida.
- ✓ La seua flexibilitat, la qual cosa indica que pot patir modificacions i enriquiments durant la seua implementació, requerint el desenrotllament d'actituds d'obertura, en els subjectes que participen del procés educatiu.
- ✓ Pretén contribuir a la formació més integral i plena dels actors implicats i influïts per la mateixa, a través del desenrotllament prospectiu dels seus nivells de consciència respecte a les categories treballades i debatudes.
- ✓ El treball ha de ser emergent i en cascada, construït sistemàticament i reactualitzant-se en la praxi. Ella pretén estimular la complexa relació teoria-pràctica, en la construcció conjunta del coneixement crític, la qual cosa implica reconèixer aspectes relacionats amb el projecte i sentit de vida dels actors protagonistes, així com amb els aprenentatges significatius que aconseguisquen adquirir gradualment.
- ✓ Precisa aplicar-se a les situacions de vida quotidiana dels subjectes, permetent que en cada acció es desenrotllen variants de solució, amb tendència desenvolupadora.
- ✓ Combinar la reflexió teòrica, l'experiència pràctica i la comprovació empírica.
- ✓ Reprendre els pilars en què se sustenta l'educació del futur: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a ser i aprendre a conviure. Al seu torn, ha d'estar encaminada a educar per a la diversitat, educar en el respecte a la dignitat humana, educar contra tota forma de discriminació i d'exclusió social, educar contra el racisme.

Per a aconseguir la realització pràctica real d'estos criteris, és necessari que s'incorporen les següents exigències estratègiques:

- ✓ Preparació, capacitació i formació dels agents de canvi, líders i facilitadors del procés.
- ✓ Garantir el compromís dels agents socials amb els objectius-metes proposats i viabilitzar la implicació conscient i activa dels participants en les activitats.

- ✓ Considerar la riquesa i varietat d'expressions culturals de cada un dels grups que componen el barri. o Promoure els treballs en grups correflexius.
- ✓ Habilitar espais múltiples per a promoure una avaluació i retroalimentació constant de les accions i els seus impactes.
- ✓ Estimular la profunditat del pensament i el desenrotllament ple dels processos creatius, en relació amb les problemàtiques que impedeixen el ple desenrotllament de la cohesió social en el barri i sobre les formes de transformar esta situació.
- ✓ Incentivar una actitud crítica i d'obertura al canvi. o Construir continguts i compartir activitats que impliquen el desenrotllament de noves zones d'expressió, sentit i desenrotllament per als subjectes implicats.
- ✓ Incentivar la busca i reflexió sobre criteris de diverses fonts.
- ✓ Estimular els participants a què realitzen múltiples valoracions sobre un mateix problema a resoldre.
- ✓ Enfortir la construcció de valors compartits, participant de projectes comuns on cada persona exercisca un rol protagonista.
- ✓ Organitzar activitats que promoguen l'aprenentatge cooperatiu i els acostaments interculturals.
- ✓ Promoure el desenrotllament grupal i convertir al grup en un agent de canvi desenvolupador.
- ✓ Entendre i assumir l'avaluació en els seus diferents moments, com un procés formatiu integrat, sistèmic i permanent en el temps.

Diagnòstic

En el barri es presenten una sèrie de problemes educatius que no afavorixen l'enfortiment de la cohesió social en els seus marcs expressius. És davall el nivell educatiu existent en el territori; no hi ha una educació intercultural, ni tan sols es té concebut ni previst enfortiments en esta direcció; tampoc hi ha referents positius per a mirar educativament el tema de la interculturalitat, ni per a integrar-se a través de la participació social.

És un context educativa i cultural que marca molt a les persones; les dificultats de convivència històrica que ocasiona el barri amb si són molt forts i encara no s'han resolt definitivament. De forma tal que hi ha problemes múltiples, en els plans històrics, estructurals, funcionals, econòmics, en els modes i estils de vida, en el traçat de projectes col·lectius i personals, que impedeixen l'enfortiment de la cohesió social en el territori.

Primerament és necessari reconèixer que hi ha molts xiquets del barri que s'escolaritzen fora dels seus contextos, perquè hi ha una falsa cultura generalitzada de que els servicis educatius públics del barri són roïns o deficients. No es culmina generalment, el procés d'escolarització de les persones i esta situació està donada inclús per la pròpia cultura del Poble Gitano i per alguna de les seues tradicions. Esta situació, que genera una sèrie de problemes intrainstitucionals, generalment s'extrapolen als marcs socials, i amb això es perd la possibilitat d'utilitzar amb sentit educatiu nous espais socials.

Al no constituir l'educació un motor impulsor dels projectes de vida de moltes persones dins del barri, perquè no la conceben com un recurs per al canvi, ni per al desenrotllament humà, esta es veu limitada en molts plans de realització. Els problemes de comunicació que existixen actualment entre els membres de les diverses cultures, dificulta l'educació i els processos formatius. Els grups minoritaris no afavorixen tampoc l'educació intercultural perquè en compte de facilitar la socialització es tanquen en cercles rígids i poc oberts al canvi i a l'intercanvi.

Generalment, els immigrants denoten, d'altra banda, més ànsies de formació que les altres persones del barri. Els que més tendixen a sentir interès per la formació són els africans, guineans, marroquins i algerians, encara que esta tendència s'està reflectint favorablement en els gitanos més jóvens, fonamentalment en les xiques. La majoria dels sud-americans que residixen en el barri tenen un nivell educatiu superior al de la mitjana dels altres residents del mateix i busquen altres llocs i espais per a continuar-se superant o per a interactuar. Hi ha una debilitat en el barri que va en contra de la participació i de l'èxit de la cohesió social en els seus àmbits d'actuació; la mateixa està donada pels escassos i inadequats canals d'informació i comunicació que existixen en la comunitat. No hi ha servicis d'informació apropiats i això fa que les activitats educatives siguen atomitzades i no arriben al gros de la població.

No hi ha models ni estratègies d'acció educatives que intenten donar respostes a les necessitats que en este sentit es presenten en la comunitat i estes debilitats es donen en totes les institucions i en els diversos espais d'actuació barrial. No obstant això, en el barri preval la població jove, el que compte generalment amb altres interessos cognoscitius i noves aspiracions en el seu projecte de vida, els quals gradualment van desenrotllant una actitud més favorable cap a la inserció activa en nous marcs socials facilitadors de la instrucció, de l'educatiu, i de la formació.

La separació entre els grups culturals del barri limita l'efectivitat en qualsevol intent educatiu que busque la creació de llaços de convivència entre els variats col·lectius. No obstant a això, apareixen cada vegada més esforços generals, que sense conscienciar explícitament el tema de la formació intercultural, s'encaminen cap a l'èxit de majors possibilitats de trobada social. És just reconèixer també que són les dones els que més participen d'este tipus d'experiències.

A pesar d'estos assenyalaments, hui en dia existix en el barri una major consciència social per part dels agents de canvi i dels grups organitzats, sobre la necessitat de lluitar educativament per a consolidar les bases d'una cohesió social plena i perquè els drets de les minories culturals siguen valorats i estimats en benefici d'una convivència més justa, plena, aportativa i solidària.

Plantejament de l'Objectiu General

- Contribuir educativament a la potenciació de la cohesió social en el Barri "La Coma".

Planificació Estratègica

Amb l'estratègia educativa es proposa un conjunt d'accions que pretenen facilitar el compliment de l'objectiu general determinat. Constitueix un procés de reflexió contínua que presa molt en compte l'entorn social i els seus moviments, caracteritzat este per la presència del canvi i la incertesa. Es pot entendre l'estratègia educativa com una sèrie d'accions, programades i planificades, que cobren cos implementador, a partir de determinats interessos i necessitats, detectats en un context témporal-espacial d'interacció humana concreta.

La mateixa és el producte d'un conjunt d'accions lògiques i creatives aplicables, que conduïxen a la formulació de polítiques principals i d'assignació de recursos, per a aconseguir les metes transcendents d'una comunitat respecte a determinada situació, en la busca d'una resposta més coherent i harmònica.

A través d'este procés estratègic de planificació, es facilita la identificació de millors oportunitats, al fonamentar-se sobre criteris, supòsits i anàlisi més objectius i sociocrítics. La planificació estratègica, tal com està concebuda en esta anàlisi, intenta visualitzar l'escenari del futur del barri, que recolzat en una visió realista, contribuïska a transformar substantivament l'estat de coses del qual es partix.

Accions de l'Estratègia Educativa

- Organitzar sessions de capacitació i formació per als agents socials i líders comunitaris, amb l'objectiu de preparar als subjectes de canvi cap a desenrotllament d'accions de major responsabilitat social. (Es poden utilitzar diferents mètodes per a facilitar el procés d'apropiació activa, com són l'aplicació de les tècniques "Lluvia d'Ideas", "Grupos Nominales", "Técnica Delphi i altres significatius). (Poden participar professionals proposats per l'Ajuntament de Paterna, especialistes que residixen en el barri o que actuen sistemàticament en el mateix).
- Ampliar i facilitar la bibliografia de consulta i elaborar un material amb els principals postulats teòrics que aborden els processos de cohesió social, la participació social, les minories culturals, la immigració, els drets humans, el desenrotllament comunitari, la realització de projectes de desenrotllament. ?

- Realitzar xarrades obertes, com a espais de comunicació i diàleg que permeten l'intercanvi crític i constructiu sobre els temes proposats, on interactuen activament tots els subjectes implicats i interessats del procés. (Es pot invitar a especialistes de les temàtiques assenyalades, en centres que investiguen sobre les mateixes. Exemple CeiMigra, Universitat de València, Associacions relacionades amb estes matèries, CEAR, Centre Islàmic de la Comunitat Valenciana).
- Realització de Cine Debats sobre la temàtica central i altres que permeten el desenvolupament de la consciència crítica en matèria de desenvolupament comunitari. (Es proposa la participació com facilitador del "Club Art La Coma" o altres especialistes invitats)
- Utilització del mètode interactiu conegut com a Taula Redona, la qual es realitza amb l'objectiu de donar a conèixer els punts de vista divergents o contradictoris de diversos estudiosos sobre els temes migratoris i de la participació social dels grups culturals diversos, els que han de preparar-se prèviament en el mateix, per a poder exposar i defensar amb arguments sòlids la seua posició.
- Realitzar un Festival de Cine sobre Diversitat Humana i Inclusió social. (Es projecten llargmetratges i curts sobre temes d'acostament multicultural, solidaritat humana, racisme, inserció social, immigració, convivència. Posteriorment es realitzen debats i es vinculen amb els problemes socials existents en el barri.
- Organitzar cursos de formació i de postgrau, prioritzant als acceptants de decisions i als altres agents de canvi o multiplicadors del barri.
- Promoure accions de sistematització dels cursos de formació i desenvolupament en temes i categories relacionades amb el procés de cohesió social.
- Realització de diagnòstics educatius en la comunitat per a avaluar la percepció i el grau de compromís amb la resolució de la problemàtica plantejada.
- Eixida a l'aire de programes radials, espots i mencions sobre els valors educatius que s'han de desenvolupar en una societat democràtica de nou tipus. (Es poden realitzar tant en la ràdio del barri, com en emissores locals o provincials)
- Exercici d'activitats comunitàries-educatives múltiples, on es poden utilitzar ferramentes com el Joc de Rols, el Mètode de Simulacions, els Estudis de Casos i altres que permeten la participació plena i el desenvolupament multisentit dels actors socials.
- Publicació d'articles en la premsa municipal o provincial i en els butlletins barrials, sobre les problemàtiques relacionades amb el procés de cohesió social, de participació en el barri i amb el tema de la interculturalitat.
- Elaborar una Multimèdia Educativa relacionada amb el tema de la participació social en minories culturals i crear espais per a la seua disseminació e utilització efectiva en el barri. (Este procés pot estar facilitat per Jovesolides)

- Promoure la creació, desenrotllament i integració de Clubs Interculturals tant dins com fora de la comunitat, però fonamentalment tenint a esta com a enclavament d'acció, reflexió i referència fonamental.
- Realitzar un Taller de Fotografia sobre Diversitat Cultural, considerant que per a actuar sobre este problema cal observar-ho i conèixer-ho primer. (Ací es pot buscar suport amb el Grup de Comunicació i Divulgació del barri i amb les associacions d'avançada en l'abordatge dels temes tractats)
- Realitzar Fòrum Teòrics amb l'objectiu de debatre sobre les principals corrents relacionades amb les categories en estudi. (Invitar a especialistes)
- Discussions i Xarrades en Grups Reduïts, ja siguen informals o formals, sobre el tema de la cohesió social en el territori.
- Descripció de Visions de Futur sobre les projeccions i aspiracions de la comunitat.
- Realitzar documentals i debatre'ls críticament.
- Firmar vídeos relacionats amb la pròpia realitat intercultural comunitària, els quals poden facilitar el procedisc de conscienciació en esta matèria i donar pistes sobre el forma de vida de la població del barri.

Les accions que es proposen i que no sols poden, sinó que necessiten ser enriquides, ampliades i aprofundides, demanden estructurar-se i implementar-se sobre mètodes interactius de fer treball estratègic educatiu, la qual cosa ha de propiciar una participació generadora de transformació comunitària profunda.

Instrumentació

En este moment es realitza la posada en pràctica de les accions proposades, les quals permeten aconseguir el compliment de l'objectiu traçat i de la planificació estratègica visualitzada. La cristallització del procés troba concreció en este moment, amb la implementació de múltiples accions afavoridores de la reflexivitat, la motivació i el compromís dels subjectes implicats.

L'estratègia educativa constituïx un vehicle adequat per a contribuir al desenrotllament d'una major conscienciació per part dels actors socials i la resta de grups culturals residents en la comunitat, sobre la necessitat de créixer en els nivells de protagonisme social; al seu torn, crega espais per a promoure la interculturalitat des d'una visió formativa i proposa accions concretes per a actuar cap a noves formes de desenrotllament comunitari i d'enfortiment de la cohesió social en la comunitat.

Els recursos que faciliten la realització de la mateixa, han de ser múltiples i emergir de la pròpia interacció social, així com de les propostes que es proposen col·lectivament. Ací es poden utilitzar tècniques grupals, participatives i d'intercanvi. Es pot a més, inserir estudis de casos específics relacionats amb els problemes detectats, anàlisi en

situacions in situ, observació de mitjans audiovisuals i la valoració crítica dels mateixos, entre altres procediments que es proposen com a positius.

Avaluació

El procés d'avaluació de l'estratègia constituïx un moment educatiu cardinal, en el qual ha de confluïr l'autoavaluació, la coavaluació i l'heteroavaluació, permetent una anàlisi crítica profunda d'allò que s'ha succeït en cada etapa, la qualitat de les accions i els múltiples processos concretats. Esta avaluació precisa ser realitzada des d'una perspectiva formativa integral.

La via que es proposa com més efectiva per a realitzar el procés d'avaluació de l'estratègia, és aquella que aconseguix sinergies profundes entre tots els implicats dins de la implementació de la mateixa, la qual cosa permet valorar multilateralment les dimensions dels aprenentatges, privilegiant que cada qui pugui realitzar la seua pròpia avaluació, amb qualitat i caràcter personalitzat, la qual cosa constituïx un factor clau per al desenrotllament dels processos de cohesió social.

De manera sistemàtica, és necessari estimular:

- L'autoavaluació: amb ella les persones realitzen un autoanàlisi sobre el seu aprenentatge i valoren en quina mesura la incorporació activa dels mateixos els possibilita guanyar en capacitat crítica. Permet el reconeixement dels èxits i les limitacions presentades en la construcció del procés d'aprenentatge compartit i el compromís amb la crítica constructiva cap als altres.
- La coavaluació: ací els participants expressen els criteris que es van conformant de l'aprenentatge dels altres, valorant-se la profunditat de les anàlisis, la preparació i capacitat d'argumentació i s'analitza com l'altre ha contribuït amb el seu propi aprenentatge, o ha generat impacte i transformacions en les seues reflexions, criteris i postures assumides.
- Heteroavaluació: en la mateixa, el facilitador porta un registre sistemàtic de l'aprenentatge incorporat pels subjectes de la investigació, obrint espais a les seues valoracions sobre els processos i resultats concrets. La idea central seria impulsar les busques d'ajudes pedagògiques coestructurades, orientades cap a l'enriquiment dels criteris avaluatius, a partir dels significats compartits i l'augment de l'acceptació dels criteris avaluadors definits de manera conjunta, propiciant la seua zona de desenrotllament potencial.

EL QUE NECESSITA L'ESDEVINDRE. IDEES A CONSIDERAR EN EL PLA PRÀCTIC

En els temps que corren, la lluita per la dignitat humana i per consegüent, l'afrontament a l'exclusió social, invita que es renoven els escenaris professionals, de vida quotidiana, així com els marcs acadèmics, a favor d'una proposta integral que impliqui personalment els professionals i que en alguna mesura, remoga els fonaments de les estructures socials actuals, per la seua incapacitat per a revertir lamentables i obscenes formes de funcionament social. Un paradigma on es gesta i consolida el comunitari com a qualitat del procés de desenrotllament sostenible, ha d'educar conscientment la crítica, valorant activament tot el que estiga funcionant malament i això s'aconsegueix quan eixa crítica es realitza sobre compromisos cognoscitius, afectius i conatius, sinèrgicament articulats.

- En "La Coma" han de crear-se totes les condicions possibles per a fer del barri un espai més inclusiu, una comunitat més responsable, reivindicatòria, un territori congruent amb la seua història de lluites i de conquestes. Per a aconseguir-ho, és fonamental que en el barri es realitzen inversions prospectivament visualitzades, la qual cosa ha d'anar aparellat de l'aprofitament d'estructures existents per a avançar de manera sostinguda. El desenrotllament del barri no pot quedar-se només en la recuperació de les històries, les que han sigut immensament aportatives al llarg del seu esdevindre; deu, això sí, elevar la creativitat i la participació ciutadana al poder, mantindre recursos significatius per a la comunitat en el temps, així com detectar les claus de l'enfortiment per a fer bots qualitatius en les múltiples dinàmiques socials que discorren en el territori.
- Els professionals que impactem amb la nostra acció en la comunitat, no podem trobar-nos només per a comptar-nos les nostres penes, sinó per a construir conjuntament amb els veïns i conciutadans de la comunitat, propostes concretes, canvistes i dignificatòries. Més enllà de lliçons magistrals estem per a aportar, concretar, reorientar-nos i transformar emancipadorament la praxi a nivell de vida quotidiana. Hem de generar l'activació dels habitants del barri "La Coma" i el seu compromís amb el que succeïx en la comunitat que habiten i de la qual són força activa. Necessitem construir motius perquè la participació es convertisca en nucli central dels processos de canvi. Quan anem aconseguint encara que siga xicotets avanços, ens forgem la idea que junts podem aconseguir progressos.
- Llegir conjuntament la situació del barri implica, llegir i actuar des del compromís amb el seu desenrotllament ple; és a dir, comprometre'ns amb els seus ciutadans i amb els seus projectes vitals. La presa de decisions ha de tindre com a teló de fons el desenrotllament integrat del barri, obrint diàlegs compartits i reflexions serioses: les reflexions conjuntes i a llarg termini són més riques i potencialment més

encertades. Quan es treballa per ratxes, per accions amb data caducitat anticipada i per pressupostos anuals (de dubtosa implementació, per la seua falta de sistematicitat) es perd el mig i el llarg abast, i el curt termini es traduïx en aposta insuficient per a aconseguir canvis significatius en la realitat concreta multiforme.

- El projecte comú que es construïx des del barri ha de garantir que el pes i el compromís ho porten els propis veïns. Els missatges i les accions dels professionals es poden detindre a les 3:00 o a les 7:00 de la vesprada; els problemes continuen quan els professionals se'n van, els veïns han de prendre les regnes de tot allò que té a veure amb les seues vides. Les accions no poden recaure només en el professional: quan el professional se'n va poden quedar-se temps de buit. Els veïns són els que han d'assumir el compromís del canvi; els veïns són els que han de motoritzar el canvi i els professionals i la resta de forces, facilitar-los en la seua dació.
- La implicació dels veïns i de les veïnes en els processos múltiples que es donen en el barri, són claus per al desenrotllament integral del mateix. Tots estem en l'obligació moral i en el compromís cívic de bolcar les nostres idees, suggeriments, queixes, experiències, propostes i responsabilitats per a l'enriquiment del treball conjunt. L'actitud d'un pot contagiar en algun sentit l'actitud d'altres a nivell de vida quotidiana; quan desenrotllem el concepte que quelcom és sentit com propi, costa més que es violente.
- Però primer és fonamental definir el que és el bé del barri; cal fer coses pel barri, però el veïnat ha de ser capaç de decidir per si mateixa, activar-se com a ciutadania capaç d'aportar plantejaments distints i construir lliurement el que vol ser i fer per a ser millor. El professional és un facilitador d'opcions i les persones lliurement han de decidir si participar o no, si construir o no, si ser part o no. La ciutadania ha de decidir conscientment si participa, com participa i en què participa. L'important és donar alternatives per a participar i per a construir opcions cal informar, analitzar conjuntament què és el bé per al barri, definir-ho i entre tots els implicats, concretar-ho. Què és "La Coma"? La Coma no és un ens abstracte; no es pot parlar del barri com quelcom al que es pot fer al-lusió arbitràriament, sense penetrar en les seues essències i dinàmiques quotidianes de vida; en el genèric cap massa vegades, el constrictiu.
- El projecte de desenrotllament de "La Coma" ha de discutir-se i crear-se des del propi barri, aprofitant la força del que naix del ventre d'una comunitat que va adquirint consciència crítica de la seua situació i es proposa empoderar-se. Ha de reflectir la realitat actual del territori i d'esta manera, influir en els seus diferents moments de desenrotllament en els veïns de Mes del Rosari. Només d'esta manera podrem parlar d'un barri integrat, aspirant a un futur millor, però per sobretot, capaç de construir-ho. El projecte d'autoconstitució del barri com a comunitat

continguda, implica favar dels veïns, amb els veïns i per als veïns, injectant en vena els processos de participació ciutadana, per a transformar situacions. El projecte de desenrotllament del barri, necessita focalitzar una perspectiva més àmplia, que abandone els individualismes, els discursos demagògics, l'extrema professionalització de la vida quotidiana i que aposte pel coneixement vaig compartir per l'interès general i pels treballs de llarg recorreguts i d'impactes significatius.

- El desenrotllament del barri implica autogestió i l'autogestió ha d'anar acompanyada de la denúncia. Fa falta la denúncia de moltes situacions que es viuen en el barri i que necessiten ser ventilades, debatudes, col·locades damunt de la taula. El desenrotllament del barri "La Coma" no pot quedar-se en el superficial; cal denunciar. És clau fomentar la cultura de la denúncia; quan els drets són vulnerats cal denunciar. Cal crear eixa cultura de la denúncia i utilitzar els llits habilitats per a fer ús efectiu d'ella i poder protestar activament contra el mal fet.
- És molt més el positiu que es pot extraure del barri i de la diversitat de persones i col·lectius que habiten el mateix, que la mera opinió negativa deformada pels prejuís i els rumors que abunden en criteris malsanament intencionats. Hi ha conceptes erronis per la seua pròpia intenció i deuen redibuixar-se en les seues essències, per a produir canvis amb sentits i a tots els nivells. El procés de canvi de mentalitat va produint-se quan les persones comencen a experimentar noves vivències, quan construïm altres conductes i quan ens mirem en altres referents.
- Les subvencions en el barri han de donar-se fonamentalment basant-se en projectes que ens permeten mobilitzar-nos com a projecte col·lectiu de construir societat alternativa, que assumix les seues capacitats, visualitza les possibilitats del canvi emancipatori i es proposa avançar en els seus itineraris. El component assistencial en el barri i pensant en les possibilitats de desenrotllament endogen de la ciutadania, no pareix haver estat ben enfocada històricament. No hi ha una estratègia que aborde integralment les situacions de les famílies i persones a l'hora de realitzar valoracions en esta direcció.
- L'educació és l'eix central per al canvi. L'educació és un xicotet, però sòlid trampolí que ens permet transcendir el puntual, unificant objectius comuns i integrant iniciatives que tinguen com a colofó, compartir la visió de (1) barri prospectivament parlant. És fonamental apostar per un procés educatiu més adequat als perfils del barri, però insistint en l'establiment de projectes educatius integrats, on els jóvens del barri troben motius per a continuar superant-se constantment.
- Fa falta dissenyar opcions, construir estructures perquè les persones les puguem utilitzar. El barri necessita una política de transport diferent de la que hi ha actualment, més ajustades a les condicions reals de la

població que habita el barri. Ha de garantir-se per part dels responsables, que tota oferta institucional que existisca a Paterna nucli, tinga presència en el barri. Els habitants del barri se senten de "La Coma", no de Paterna; és necessari connectar el barri amb la resta de Paterna i amb el temps, tots els pobladors de la comunitat sentiran que formen part del mateix. Per només posar un exemple; costa menys temps arribar al centre de València que arribar al nucli de Paterna, municipi al qual pertany "La Coma".

Els habitants que habiten "La Coma" són els subjectes socioculturals que han construït la seua pròpia història i que han d'escriure-la, que han d'enriquir-la. És necessari repensar els processos actuals a través dels quals s'expressa la vida quotidiana del territori. Les circumstàncies actuals en tota la seua complexitat i dimensió, ens fa pensar el barri com un espai propi dels seus habitants, que només podrà enfortir-se des de la consciència crítica desenrotllada per la seua ciutadania. La ciutadania de "La Coma" històricament se l'ha cregut i s'ha implicat en els processos del seu propi autodesenrotllament: ha de continuar creient-s'ho i comprometre's al màxim del possible, perquè el desenrotllament de la comunitat siga un fet irrefutable i perdurable en el temps. Cap eixa direcció va la nostra aposta comuna.